

TARTU ÜLIKOOL

HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND

EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Ell Vahtramäe

Vene koolide eestikeelsele õppele ülemineku
konstrueerimine juhtkirjades ja
kommentaariumides

Magistritöö

Juhendaja PhD Riina Reinsalu

TARTU 2023

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Eesti keelepoliitika	8
2. Vene õppekeelegra kooli üleminek eestikeelsele õppele	12
2.1. Keeleõppe mudelid	12
2.2. Periodiseering	14
2.2.1. Lähtekohad ehk venekeelne kool Eestis nõukogude aja lõpul	15
2.2.2. 1993–1997: ebamäärasus ülemineku alguses	16
2.2.3. 1997–2010: ülemineku sisuline algus	17
2.2.4. 2011–... : gümnaasiumiosas on 60% õppetööst eesti keeles	19
3. Uurimismaterjal	22
4. Meetod	25
5. Juhtkiri ootushorisoni loojana	27
5.1. Visuaalid	27
5.2. Juhtkirjade struktuur ja keelelised valikud	32
5.2.1. Juhtkiri „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“	32
5.2.2. Juhtkiri „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“	37
5.3. Alustekstist tulenevad lähtekohad kommentaariumi interpreteerimiseks	40
6. Kommentaariumi analüüs	43
6.1. Kommentaariumis esildunud teemad	43
6.1.1. Haridus	43
6.1.2. Keel	49
6.1.3. Integratsioon	51
6.1.4. Poliitika	56
6.1.5. Meediakajastus	60
6.2. Teemade seosed sõnatasandil	61
Kokkuvõte	65
Kirjandus	68
Constructing the transition to Estonian language based education in Russian schools in editorials and comment sections. Summary	74

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Sissejuhatus

Vene kooli korraldamine Eestis on aktuaalne olnud taasiseseisvumisest alates. Eesti NSVs käisid eri emakeelega lapsed eraldi koolides ja õppisid eri õppekavade alusel. Iseseisvuse taastamise järel hakati ka vene koolides õpetama Eesti õppekavade järgi, kuid nende õppekeeleks jäi endiselt vene keel; vene koolide tarbeks tõlgiti eesti õppekirjandus vene keelde. 1993. aastast sätestab põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, et vene koolid lähevad järk-järgult üle eesti õppekeelele, ülemineku tähtaegsid on korduvalt korrigeeritud.

Suure osa elanikkonna teadvuses on eesti keele oskus ja eestikeelne haridus tihedalt seotud rahvusküsimusega. Poliitilistes aruteludes on raskuskese pigem identiteedil ja nii ei kaasa avalik debatt, mille keskmes on vene koolide üleminek eesti keelele niivõrd õpetajaid, õpilasi ja lapsevanemaid, vaid hoopis laiemat, eelkõige rahvuslikult meelestatud elanikkonda. Seejuures on täheldatud teema aktualiseerimises teatavat perioodilisust: normaaloludes käsitletakse meedias vene kooli teemat enam seoses valimistega, eriti riigikogu valimistega; mõningast sagenemist on märgatud ka kooliaasta alguses (vt Salvet 2012).

Hariduses toimuvat kajastatakse enim uudis- ja arvamusalades, nii vabariiklikes, kohalikes, kui erakondade väljaannetes. Lugejad saavad sõna sekka öelda *online*-artiklite kommentaariumides. Meediatekstide sisu ja vorm on žanriliselt üsnagi ette antud, kommentaar kui žanr on mistahes arvamuskirjandusest, sh lugejakiri, vabam ja juhuslikum. Juhtkiri, tulenevalt oma žanripetsiifilisest eesmärgist – seletada, veenda, õpetada, hoiatada, ennustada, kritiseerida –, on seotud avaliku arvamuse kujundamisega. Juhtkirja, nagu iga muu artikli vastuvõtmisel on ka oluline, et ta vastaks lugejate ootushorisondile. Jaussi järgi on ootushorisont lugejate eelkõige esteetiliste, sotsiaal-poliitiliste ja psühholoogiliste ootuste kogum, millest sõltub lugeja suhe ajakirjandusteksti. (Jauss 1977) Juhtkirjaga vahetult seotud kommentaaride sisu ja väljenduslaadi määrab suuresti suhtlussituatsioon, siin on olulised nii intertekstuaalsed kui interpersonaalsed suhted (Cardon 2020). Kommentaarium võimaldab jälgida

lugejate reageeringuid, seoseid juhtkirja ja teiste lugejate hoiakute, väärtuste ja ideoloogiatega (Kerge 2004).

Uurimuse allikad on *online*-Päevalehes ilmunud juhtkirjad „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“ ja „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“ koos lugejate kõikide kommentaaridega, mida foorumi administraator ei ole kõrvaldanud. Juhtkirjad on avaldatud vastavalt 12. septembril 2019 ja 12. mail 2021, mõlemad mõni kuu pärast valitsuse uue koosseisu tööle asumist. Praeguseks on palju muutunud:

- Riigikogu valimistest eraldab kaks koroona-aastat, mis hariduselus tähendas pikaajalist e-õppe rakendamist. Piirangud kehtisid nii eesti kui vene koolides ning haridusaruteludes hõivasid eesti ja vene kooli korraldamisest olulisema koha üldpedagoogilised ja organisatoorsed teemad (kaugõppe korraldamine, õpetajate ja lastevanemate suhted ja rollid jne);
- 25. jaanuaril 2021 sõlmisid Reformierakond ja Keskerakond leppe uue valitsuse moodustamiseks ja päev hiljem kinnitas Vabariigi President valitsuse 51. koosseisu ametisse. Keskseks teemaks jäi toimetulek pandeemiaga – nii üldiselt kui haridusvaldkonnas. Eesti vene kooli suhtes välja töötatud tegevuskavad jäid erakonniti samaks, nende rõhuasetus Riigikogus muutus vastavalt koalitsiooni moodustavate erakondade seisukohtadele.
- 24.02.2022 alustas Venemaa sõda Ukrainas, mis tõi kaasa põgenikevoolu. Politsei- ja Piirivalveameti andmetel on ajavahemikus 27.02.–13.09.2022 saabunud Eestisse 55 487 Ukraina põgenikku. EHISes on 13. märtsi 2023 seisuga registreeritud 8470 Ukraina õppijat (EHIS *s. a.*). Vajadus pakkuda põgenike lastele haridust tõstis taas arutelude keskmesse muukeelse õppija; lisaks vene koolile hakati rääkima ka ukraina koolist Eestis, seda ka meediaväljaannete juhtkirjades. Haridusministeerium on püstitanud eesmärgi, et Ukrainast saabunud kooliealised õppijad saavutavad 2022/23. õa lõpuks valmisoleku jätkata õpinguid Eesti haridussüsteemis eesti keeles. Selleks rakendatakse vene koolide integreerimise parimaid praktikaid.
- 18. juulist 2022 kuni valimisperioodi lõpuni olid valitsuse 52. koosseisus Reformierakond, Eesti Sotsiaaldemokraadid ja Isamaa Erakond. Üleminek eestikeelsele haridusele sai uue hoo sisse 2022. aasta sügisest. 13. oktoobril kiitis

valitsus heaks Haridus- ja Teadusministeeriumis ette valmistatud detailse tegevuskava eestikeelsele õppele üleminekuks ning saatis riigikogu menetlusse eelnõu üleminekuks vajalike muudatuste tegemiseks põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses, koolieelse lasteasutuse seaduses, kutseõppeasutuse seaduses, erakooliseaduses ning keeleseaduses.

Kuigi uurimiseks valitud allikad kajastavad muutuste-eelset olukorda, fikseerib see viimaste, 3. märtsi 2019. aasta valimiste järgse Riigikogu erakondade n-ö lähteformatsiooni normaalolukorras. Koalitsioonileppeid sõlmides ja sedasi ette valmistades ning eelnõude poolt ja vastu hääletades lähtuti erakondade valimisprogrammide ja -lubadustest. Ka keelepoliitika on pigem poliitikute nägu; vähesel määral on kaasatud teadlasi, kuid arengukavade koostamisest on täiesti kõrvale jäetud eri tasandite keelepoliitilised toimijad, näiteks õpetajad ja haridusasutused. (Siiner 2012)

Magistritöö eesmärk on juhtkirjade ja nende kommentaariumide põhjal selgitada välja eestikeelse meediaväljaande ja selle lugejaskonna arvamused seoses vene koolide üleminekuga eestikeelsele õppele. Eesmärgi saavutamiseks otsin vastust järgmistele küsimustele.

1. Kuidas juhtkirjade kaudu kujundatakse lugeja ootushorizont?
2. Mis teemade ja sõnavalikute kaudu konstrueerivad kommentaariumis osalejad venekeelse kooli üleminekut eesti keelele?
3. Kuidas on omavahel seotud nii juhtkirjades kui kommentaarides esildunud teemad?

Juhtkirju ja kommentaariume käsitlen kui vahendit, et uurida teemasid. Juhtkirjade uurimiseks kasutan meetodina lähilugemist, *online*-kommentaariumi analüüsimisel aga juhtumipõhist kvalitatiivset uurimisviisi. Kommentaaride sisu temaatiliseks kategoriseerimiseks lähenen tekstidele induktiivselt ja kasutan temaatilist analüüsi.

Analüüsi tulemusel saadud teave annab kitsamas plaanis aimu lugejate hoiakutest eesti keele õppes Eestis vene koolides, laiemas plaanis valmisolekust lõimuda teiste Eestis elavate rahvustega. Teadmine 2019. ja 2021. aasta kuvandist ja võimalikest muutustest selles on vajalik näiteks pikaajaste lõimumisstrateegiate väljatöötamiseks, aga näitab

ära ka teavitustöö karid ja võimalused ning seega pakub materjali edasisteks uuringuteks.

Magistritöö koosneb kuuest peatükist, millest kahes esimeses loon vene koolide eestikeelsele õppele ülemineku tausta. Keelepoliitikat kujundavad eelkõige erakonnad, sõlmides kokkulepped oma maailmavaatest ja väärtushinnangutest lähtuvalt. Õppekeelega seonduv on üks oluline osa keelepoliitikast. Kolmandas peatükis tutvustan allikaid ja neljandas põhjendan nende uurimiseks rakendatavate meetodite valikut. Viiendas peatükis analüüsin alustekstide sõnalisi ja visuaalseid valikuid ning koosmõju ootushorisoni loomisel, et saada lähtekohad kommentaariumi analüüsiks. Kommentaariumi teemasid ja alateemasid ning nende põimumisi käsitlen kuuendas peatükis.

1. Eesti keelepoliitika

Mõiste *keelepoliitika* tähistab eelkõige riigi süsteemseid abinõusid keele funktsioonide teadlikuks säilitamiseks või muutmiseks, hõlmates keelepoliitikat (ingl *status planning*), keelehoole (ingl *corpus planning*) ja keeleõppekorraldust (ingl *acquisition planning*). Kui keelehoole on seotud ametliku keele kinnistamisega ja keeleõppekorraldus kirjakeele arendamise, korraldamise ja õpetamisega, siis keelepoliitika paralleeltermin *language planning* on tähendanud nii keelekorraldust kui keelepoliitikat. (Erelt 2002: 17) Bakeri (2006) järgi ei saa kakskeelsust ja kakskeelset haridust, olenemata selle vormist, õigesti mõista, kui see ei ole seotud ühiskonna põhilisuse ja poliitikaga. Otsused, kuidas õpetada vähemuskeelt kõnelevaid lapsi, ei põhine ainult hariduseelistustel. Haridus peab lahendama probleemi, kuidas siduda ühiskonda, kusjuures tuleb arvestada kolme aspekti: keel kui probleem, keel kui õigus ja keel kui ressurss. Vähemused ja vähem kasutatud keeled on osa sotsiaalsetest, majanduslikest ja hariduslikest probleemidest, lahendusena nähakse enamuskeele valdamist. Vähemuskeelt peetakse puudeks, millest koolisüsteem peab üle saama. Samas on keel üks põhilisi inimõigusi. Nii nagu tunnustatakse usuvabadust, tuleks väärtustada ka õigust valida keelt ja kakskeelset haridust. Keel kui ressurss on seotud vähemuse ja vähem kasutatud keelte kui kultuurilise ja sotsiaalse ressursiga. Keeled aitavad luua majanduslikku heaolu, ühendavad sotsiaalseid rühmi ja kultuure.

Kuigi nimetatud kolm suunda on erinevad, jagavad nad ka teatud ühiseid eesmärke: rahvuslik ühtsus, üksikisiku õigused ja enamuskeele valdamine on olulisi majanduslikke võimalusi. Kõik kolm suunda ühendavad keelt poliitika, majanduse, ühiskonna ja kultuuriga. Kuigi keel on seotud ka sotsialiseerumisega kohalikku ja laiemasse ühiskonda, ei ole ta lihtsalt suhtlusvahend, vaid identiteedi sümbol. Erinevused kolme suuna vahel peituvad sotsialiseerumises ja edendatavas identiteedis: assimileerimises või pluralismis, integratsioonis või separatismis, monokultuursuses või multikultuursuses. (Baker 2006)

Eesti keelepoliitika põhijooned on määratletud põhiseaduse preambulis: riik peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade. Selle punkti täitmist

reguleerib keeleseadus, mille täitmist suunab ja koordineerib Haridus- ja Teadusministeerium (KeeleS 2011).

Juba Nõukogude ajal seostati keelt eelkõige rahvuse ja identiteediga ning keeleseaduse koostamise ja vastuvõtmisega kaasnes aastatel 1987–1989 äärmiselt suur ühiskondlik aktiivsus. Keeleseadus sätestas riigikeelena eesti keele, selle positsiooni tugevdamiseks nähti vajadust korraldada vene koolides eesti keele õpet. Kuna ENSV keeleseadust sai tõlgendada tollaste üleliiduliste seaduste (või vähemalt nende vaimu) vastasena, ei saanud seadust täielikult rakendada. Järgmistes Eesti Vabariigi seadustes on varasemaid eesmärke korratud ning küllalt olulisel määral ka saavutatud. (Valge 2014)

1995. aastal jõustus taasisesiseisvunud Eesti Vabariigi esimene keeleseadus. Siit alates käsitletakse kõiki keeli peale eesti keele võõrkeeltena (KeeleS 1995, § 2.1); eraldi defineeritakse vähemusrahvuste keel ja asjaajamiskeel (KeeleS 1995, §-d 2–3). 1995. aastal vastu võetud keeleseadust muudeti 17 korral, muudatuste maht oli seaduse esialgsest tekstist suurem. Täiendused muutsid seaduse loogikat sedavõrd, et oli mõistlik välja töötada uus seadus. (Tomusk 2015: 4–6) Uus, praegu kehtiv keeleseadus, mida Tomusk nimetab tagasihoidlikult 1995. aastal vastu võetud seaduse ajakohastatud ja täiendatud redaktsiooniks, võeti vastu 23. veebruaril 2011. Valge hinnangul jätkasid nii eelmine (1995) kui ka kehtiv (2011) keeleseadus 1934. aasta keeleseaduse põhimõtteid uutes riigisisestes ja rahvusvahelistes tingimustes. Seaduses kajastuvad ka eesti keele uued kasutusvaldkonnad, samuti kirjakeele ja murrete muutunud suhe ning oskus. (Valge 2014: 7) Erinevalt eelmisest on 2011. aasta keeleseaduses määratletud eesmärk: „arendada, säilitada ja kaitsta eesti keelt ning tagada eesti keele kasutamine peamise suhtluskeelena kõikides avaliku elu valdkondades“ (KeeleS 2011, § 1).

Võrreldes 1995. aasta keeleseadusega on 2011. aasta omas palju põhjalikumalt käsitletud eesti keele oskuse ning tasemeeksamite teemat, millele on pühendatud 5. peatüki kõik seitse paragrahvi. Eesti keele oskuse ja kasutamise nõuded lähtuvad otseselt töö iseloomust ja töö- või ametikoha keelekasutusolukorrast. Taas kord korrigeeriti keeleoskustasemed: varasem algtase loeti vastavaks B1-le, kesktase B2-le ning kõrgtase C1-le. Oskustasemete kirjeldused viidi vastavusse Euroopa keeleõppe raamdokumendiga (vt Euroopa keeleõppe... 2007). Sellega tagati keeleoskuse

rahvusvaheline võrreldavus (Valge 2014: 5). Eesti keele oskust hinnatakse tasemeeksamil ja tõendatakse seadusega sätestatud viisil. 2013. aastal muudeti seadust nii, et eestikeelses põhi-, kesk- või kõrgkoolis õppinu ei pea eesti keele tasemeeksamit tegema, sama kehtib eestikeelse kutseeksami sooritanule, kui ta töötab kutsetunnistusel märgitud erialal. Haridus on omandatud eesti keeles juhul, kui vähemalt 60% õppetööst on läbitud eesti keeles.

Keelepoliitika elluviimiseks rakendatakse erinevaid riiklikke programme: Eesti terminitöö, eestikeelsed kõrgkooliõpikud, eesti keele ja kultuuri akadeemilise välisõppe programm, eesti keel ja kultuur digiajastul, eesti keele tehnoloogia programm, keelekümbelprogramm (Programmide... 2023). 11. novembril 2021 kinnitas valitsus eesti keele arengukava 2021–2035 ja haridusvaldkonna tegevuskava 2021–2035; mõlemas on lõimuvaid teemasid ja eesmärgi (Valitsus... 2021). Eesti keele arengukava eesmärk on „tagada eesti keele elujõud ja toimimine Eesti Vabariigis esmase keelena igas eluvaldkonnas, tagada igapäevase õiguse ja võimaluse kasutada Eestis eesti keelt, säilitada ja tugevdada eesti keele staatust, mainet ja eestikeelset kultuuri- ja informatsiooni ning väärtustada teiste keelte valdamist“ (EKAK 2021). Arengukava alamvaldkonnad on keele staatuse ja maine, uurimine ja taristu ning õpe. Üleilmne keelelise mitmekesisuse vähenemine mõjutab eesti keele kasutamist: eesti keele osatähtsus on vähenenud mõneski valdkonnas nii rahvusvahelise koostöö kui ka välisõppijate suurenenud osakaalu tõttu. Keele prestiiži tõstmiseks on vaja pidevalt jälgida keelevaldkonna õigusaktide ajakohasust, laiendada eesti keele kasutusala, õppimist ja uurimist ning väärtustada eesti keelt identiteedi kandjana. (*Ibid.*) Eesti keele ja eestikeelse õppega on tihedalt seotud haridusvaldkonna arengukava, mille üks siht on eesti keele õpe alates alusharidusest, mis peaks tagama sellise keeleoskuse, et mistahes haridustasemel oleks võimalik jätkata õpinguid eesti keeles (HVAK 2021).

Eesti keelepoliitika on küll enam poliitikute pärusmaa, kuid keeleteadlased pole jäänud pelgalt kõrvaltvaatajateks: nad on vaagunud nii varasemaid suundumusi kui kritiseerinud valitsuse kavandatavaid keelepoliitilisi samme. Uurijad tajuvad Eesti keelepoliitikat riigi teenistuses oleva jäiga süsteemina, mis surub institutsioonid, keelegrupid ja üksikisikud subjektsesse seisundisse: riik annab ülalt alla suunised ja jälgib nende täitmist. Erakonnad määratlevad keelt kui kirjakeele normi, lähtudes kitsalt

keeleteaduslikust keelekäsitlusest. Retoorikas on keelenormi kaitse seotud eesti identiteedi ja rahvuse säilimisega. Keele sidumine rahvuse ja identiteediga annab keelepoliitikale rahvuslikkuse värvingu, mille kontekstis tunduvad kõik teised poliitilised alternatiivid ohustavat riigi julgeolekut. Vastuolude rõhutamine raskendab keeleteemalist debatti. Siiner ja Vihalemm pakuvad lahendusena Cooperi (1989) mõtte, et ülalt alla juhitava keelepoliitika asemel võiks proovida keelelisuse mitmekesisusega kaasnevaid probleeme lahendada mõlemas suunas ja eri tasanditel (nt perekonnas, koolis, töökohal). Keelepoliitika mõiste niisugune laiendamine eeldab paratamatult keele kasutaja, õppija ja õpetaja kaasamist keelepoliitika kujundamisse. Eestis on keelepoliitika selline tõlgendamine harjumatu. Kuna otsustus- ja algatusõigus on pikka aega olnud riigil, puudub avalik diskussioon näiteks teemal, kuidas kõige paremini tagada venekeelse õppekeele koolide üleminek eesti õppekeelele ning milliseid sotsiaalseid tugivõrgustikke õpilased, koolid ja õpetajad tegelikult vajavad. (Siiner, Vihalemm 2013: 82, 87) Siiner (2012) nendib, et orienteeritus keelekasutuse normeerimisele ei aita lahendada keele kasutamise, õppe ja keelelise lõimumise probleeme.

Eesti keeleseisundi aruandes tuuakse esile, et eesti keel on küll Eesti riigikeel ja Euroopa Liidu ametlik keel, kuid riigis on piirkondi ja valdkondi, kus tema staatus on madalam. Eesti seadusandlus ei võimalda täiel määral kasutada keelelist mitmekesisust kui ressursi. Eesti keele õpet tuleks alustada alushariduses; praegu langeb rõhk gümnaasiumiastmele, mis on tõhusa keeleõppe jaoks liiga hilja. Keeleõpet on korraldatud ka väljaspool haridussüsteemi, kuid selles valdkonnas on veel palju reguleerimatust ja ebaühtlust nii õppe kvaliteedi kui rahastamise osas. Eriti suur on segadus uus-sisserändajate keeleõppes: tundide arv ei kata vajadusi, õpetajad ei valda vahenduskeele õpetamise metoodikat, keeleõppe rahastamiseks kasutatakse paralleelsüsteeme. Aruandes rõhutatakse, et keeleõpe ja keeleoskus on tugevalt seotud lõimumisega ning vältida tuleks suletud keelekeskkondade teket. Lisaks on kõrgkoolides viimase kümne aasta jooksul suurenenud ingliskeelsete õppekavade ja üliõpilaste hulk, mis ühelt poolt on hea, kuid teisalt ei motiveeri eelnevatel haridustasemetel eesti keelt õppima. (Lukk jt 2017: 6–7)

2. Vene õppekeelega kooli üleminek eestikeelsele õppele

Muukeelne haridus Eestis tähendab sisuliselt venekeelset kooli, sest võimalus saada emakeelset õpet on vaid vene rahvusrühmal (vt Vare 2006: 304). Iseseisvuse taastamisest alates on oldud seisukohal, et vene koolid peavad minema üle eestikeelsele õppele, ning seda on põhjendatud pragmaatiliste vajadustega, nagu haridussüsteemi integreerimine, riiklike rahaliste ressursside säästlik majandamine; eesmärgina on sõnastatud vene kodukeelega noorte konkurentsivõime tõstmine nende keeleoskuse paranemise kaudu (vt Masso jt 2013: 162). 30 aasta jooksul on selle eesmärgi – pakkuda kõigile Eesti lastele, olenemata emakeelest, võimalust omandada kvaliteetne eestikeelne haridus (vt HTM 2018) – täitmisel korrigeeritud tähtaegu, meetodikaid, tegevusplaanide.

2.1. Keeleõppe mudelid

Üleminek eestikeelsele õppele Eestis on siiani olnud tihedalt seotud poliitiliste suundumustega. Teadusuuringuid, kuidas erinevad kakskeelse hariduse mudelid Eesti oludes toimivad, ei ole tehtud, küll aga ollakse teadlikud teiste riikide praktikast. Kallas ja Kүүn (2019) toovad välja kolm Eestis rakendatavat keeleõppe mudelit, lähtudes õppekeelte arvust ning keeleõppe suunatusest (vt tabel).

1. Monolingvistiline eestikeelne kool ehk täismahus eesti keeles õpetav kool (eestikeelne kool) – kõik õpivad eesti keeles, sõltumata õppurite emakeelest. Osal juhtudest on muu emakeelega õpilastele ette nähtud täiendavad eesti keele teise keelena tunnid, et arendada nende keelelised oskused emakeelt rääkivate eakaaslaste omadega samale tasemele. Kooli õpiväljunditena mõõdetakse keelelist, kognitiivset ja akadeemilist arengut eesti keeles, kuid mitte õppuri emakeeles. See on üleminekumudel, kus toimib kakskeelsust vähendav keeleõppe olukord. Seda mudelit järgivad valdavalt eestikeelsete piirkondade koolid, kus igas klassis on väike hulk muu emakeelega õpilasi, aga ka valdavalt venekeelses keskkonnas töötavad eestikeelsed koolid, seega kõik eesti koolid sõltumata piirkonnast.

	Monolingvistiline kool ehk üleminekumudel	Kakskeelne kool ehk säilitamise mudel	Kahesuunalise keelekümblyusega kool ehk rikastav mudel
Õppekeel	eesti keel	eesti kodukeelega õpilastel eesti keel, vene kodukeelega õpilastel eesti ja vene keel	kõik õpilased õpivad eesti ja vene keeles
Kognitiivsete ja akadeemiliste õpitulemuste kontrollimine	kõikidel õpilastel eesti keeles	eesti kodukeelega õpilastel eesti keeles, vene kodukeelega õpilastele eesti ja vene keeles	kõikidel õpilastel mõlemas keeles
Keeleoskuste kontrollimine	kõikidel õpilastel eesti keele arengut	eestikeelsetel õpilastel eesti keele arengut ja muukeelsetel eesti ja vene keele arengut	kõikidel õpilastel eesti ja vene keele arengut
Erandjuhud	eesti keele teise keelena õpe	muukeelsetele õpilastele eraldi õppekavad ja eraldi ainetunnid	
Rakendus Eestis	ükskeelne eesti kool	ühesuunalised keelekümblyusklassid	kahesuunalised keelekümblyuskoolid

Tabel. Eestis kasutatavad keeleõppe mudelid (Kallas, Küün 2019 põhjal)

2. Kakskeelne kool ehk säilitamise mudel – eesti emakeelega lapsed õpivad ainult eesti keeles, muu emakeelega õpilased nii oma emakeeles kui eesti keeles. Õppekorralduslikult võivad muukeelsetele õpilastele olla eraldi õppekavad ja ainetunnid. Õpiväljundina mõõdetakse eestikeelsete õpilaste monolingvistilist arengut ja muukeelsetel kakskeelset arengut. Nii õpitakse keelekümblyuskoolides. Eestis ei ole keelekümblyuskoolis eraldi täiesti eestikeelse õppega osa ega ka eesti kodukeelega õpilasi; keelekümblyusklassid töötavad venekeelsetes koolides. Mitmekeelsetes ühendkoolides, näiteks riigigümnaasiumides, on muukeelsete laste jaoks eraldi 60/40 proportsioonidega õppekava. Samamoodi on mitmes omavalitsuses laste arvu

vähendamise tõttu kokku viidud kas põhikool või gümnaasium. Koolide kokkuliitmisel on omavalitsused valinud erinevad mudelid – on nii üleminekumudeliga koole kui ka säilitava mudeliga koole.

3. Kehesuunalise keelekümbusega kool ehk rikastav mudel – nii eesti kui muu emakeelega lapsed õpivad mõlemas keeles, nii emakeeles kui teises keeles. Kõikide õpilaste keelelist, kognitiivset ja akadeemilist tulemuslikkust kontrollitakse mõlemas keeles; sageli lisandub ka kolmas keel, võõrkeel. Selliselt töötab näiteks Avatud Kool Tallinnas; Tallinna Kunstigümnaasium rakendab kahe-suunalist keelekümbust vaid osale õpilastest.

Teadusuuringute järgi on tulemuslikumad 2. ja 3. mudel. Vaja on uuringuid, mis arvestaksid just Eesti olusid, ja avalikku diskussiooni, et ei tehtaks poliitilisi kokkuleppeid vaid isikliku tunnetuse ja hea tahte põhjal. (Kallas, Küün 2019: 145–147)

Kõik koolid saavad vabalt valida, millist keeleõppe mudelit nad kasutavad. Euroopa keeleõppe raamdokument annab suunised keeleõppe korraldamiseks, millest tuleb juhinduda kõigil keeleõppega seotud inimestel – õpetajatel, eksamineerijatel, õpikute autoritel, õpetajate koolitajatel, haridusametnikel, aga ka õppijatel. Raamdokument pigem näitab ära probleemkohad, kui annab konkreetseid juhiseid keeleõppe korraldamiseks. Määratletud on ühtsed keeleoskustasemed ja keelekasutaja pädevused. (Euroopa keeleõppe... 2007) Raamdokumendis antud keeletasemete kirjeldused on aluseks keeleoskustasemete määramisel. Eesti kodakondsust sooviv välismaalane peab muu hulgas valdama eesti keelt B1-tasemel (KodS).

2.2. Periodiseering

Üks olulistest märksõnadest, mis kordub nii ajakirjanduses ja netikommentaaries kui ka riiklikes arengukavades seoses vene kooli õppekeelega, on protsessi pikkusele ja ajalisele määramatusele viitav *kolmkümmend aastat*. See märgib aega, mis on möödunud taasiseseisvumisest ning mille jooksul on lahendatud postsotsialistliku vabariigi probleeme, sh koolide õppekeele küsimus. On teada, et Eestiga lähedaselt

positsioonilt alustanud Läti on oma koolisüsteemi lätikeelseks muutnud¹, kuid mitte-eesti õppekeelega kool Eestis on endiselt suuresti venekeelne või vene-eestikeelne.

Järgnevalt vaatlen vene kooli teekonda eestikeelsele õppele *kolmekümne aasta* vältel. Periodiseeringu koostamisel olen arvestanud õigusaktidest tulenevaid pöördepunkte.

2.2.1. Lähtekohad ehk venekeelne kool Eestis nõukogude aja lõpul

1989. aastal ei osanud suur osa venekeelsest elanikkonnast ühtegi muud keelt peale vene keele, kusjuures üldises pildis eristus Eesti sellega, et nooremate venelaste eesti keele oskus oli madalam kui nende keskmises tööeas olevatel rahvusaaslastel. Taasiseseisvumisjärgseil aastail eeldati, et keeleprobleem laheneb iseenesest: suurem osa venelasi pöördub tagasi Venemaale ning jäävad vaid Eestile lojaalsed inimesed, kes on omandanud eesti keele või on motiveeritud seda õppima. Tõepoolest, taasiseseisvumise perioodil vene elanikkonna väljaränne suurenes, kuid 1992. aastast alates oma ajaloolisele kodumaale tagasi rändavate inimeste arv vähenes. (Tammaru 1999)

Nõukogude ajal oli Eestis kaks haridussüsteemi – eesti ja vene kool. Kummalgi süsteemil oli oma õppekava: vene koolis õpiti Vene NFSV õppekavade järgi ning eesti keele õppimine oli seal pigem vabatahtlik kui kohustuslik (Tomusk 2019). Nõukogude hariduspoliitika Eestis oli suunatud eestlaste kui vähemuse kakskeelsuse arendamisele; enamust esindava venekeelse elanikkonna puhul ei peetud kakskeelsust vajalikuks (Vare 1998: 100). Nii oli Eestis 1991. aastaks kujunenud arvukas umbvenekeelne kogukond, venekeelne üldhariduskoolivõrk moodustas umbes ühe kolmandiku kogu haridussüsteemist. Neile tuli eesti keele õpetamiseks luua uus süsteem (Tomusk 2019).

Eesti NSV keeleseadus võeti vastu 1989. aastal ning see formuleeris, et „Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi riigikeel on eesti keel“; vene keelt käsitletakse

---

¹ Kommentaariumides viidati Lätile, tuues eeskujuks nende üleminekut lätikeelsele õppele, kuid selle sisusse poldud süüvitud: ka Lätis on siiani kasutusel kolm kakskeelsuse mudelit ning 2021/22 õppeaastaks tuli läbida 7.–8. klassini 80% õppekavast läti keeles, gümnaasiumis õpitakse läti keeles ning riigieksamid 9. ja 12. klassi lõpus on läti keeles (vt Klaas-Lang 2018).

seaduses kui eesti keele järel kõige enam kasutatavat emakeelt Eesti NSV-s ja kui üleliidulise suhtlemise keelt. Seaduse järgi on „igale üksikisikule, samuti igale asutusele, ettevõttele ja organisatsioonile tagatud õigus kasutada eesti keelt nii kõnes kui ka kirjas.“ (Eesti NSV... 1989)

Seaduse rakendamisel nähti vajadust korraldada keeleõpet eesti keele kui riigikeele positsiooni tugevdamiseks: „Eesti NSV tagab eesti keele õpetamise kõigis muukeelsetes õppeasutustes ja õpperühmades nende ametkondlikust alluvusest sõltumata“ (§ 21); venekeelne üldharidus tuli tagada vastavalt venekeelse elanikkonna paiknemisele. Seaduse rakendamiseks välja antud juhendi kohaselt pidid kõik üksikisikutega suhtlevad töötajad omandama eesti keele tööks vajalikul tasemel 1993. aasta 1. veebruariks. (Tomusk 2015: 4)

2.2.2. 1993–1997: ebamäärasus ülemineku alguses

Õigusliku aluse eesti ja vene keele kasutamiseks ning haridussüsteemi korrastamiseks annab 1992. aasta juulis jõustunud Eesti Vabariigi põhiseaduse § 6, mis sätestab eesti keele Eesti riigikeelena, st kõigi põhiseaduslike institutsioonide töö- ja asjaajamisekeelena. Põhiseaduse järgi on igalühel õigus saada eestikeelset õpetust, kusjuures vähemusrahvuse õppeasutuses valib õppekeele õppeasutus (PS § 34).

Enne põhiseadust, 23. märtsil 1992 võeti vastu haridusseadus (HaS); keelepoliitikat reguleeris sel ajal 1989. aasta keeleseadus. Haridusseadus kordab keeleseaduses sätestatut, et eesti keele õpetamine on tagatud kõigis muukeelsetes avalikes õppeasutustes ja rühmades (HS § 4, lg 3); vene keeles saab omandada üldharidust seal, kus on piisavalt venekeelseid elanikke (HS § 19, lg 3).

1993. aastal vastu võetud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse järgi tuli eestikeelsele õppele üle minna 2000. aastaks. Seadusandja ei määratlenud ülemineku sisu, meetodeid ega vahendeid eesmärgi täitmiseks, mistõttu soovitud tulemust ei saavutatud. (Vare 2006)

Eesti keele õpetamine muutus vene koolides kohustuslikuks 1993. aastast, kui põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 9 lg 2 sätestas, et muu õppekeelega koolis või klassis tuleb alustada eesti keele õppimist 3. klassist. Seadus ei määranud, kuidas õpetada, kuid kui õppetöö toimub muus keeles, siis eesti keelt saab õppida võõrkeelemeetodil tunniõppe vormis. Samuti ei olnud seaduses kehtestatud õppe mahtu ega kohustuslikku saavutatavat keeletaset, polnud ka otsest sätet täitevvõimu volituste ja vastutuse kohta. (Vare 2006: 310)

1996. aastal kehtima hakanud riikliku õppekava järgi tuli eesti keel omandada tasemel, mis rahuldab olulisemad igapäevavajadused nii kõnes kui kirjas, ehk madalamal kesktasemel B1. Püstitatud eesmärk ei olnud kooskõlas põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses kehtestatud nõudega, et põhikoolilõpetajad peaksid olema võimelised jätkama õpinguid eesti keeles. Uus, alates 2002. aastast kehtima hakanud riiklik õppekava jättis põhikoolilõpetaja kohustusliku keeletaseme üldse määratlemata; järeldusi saavutatud taseme kohta saab teha lõpueksamite põhjal. (Vare 2006: 313)

1996. aastal loodi Eesti Keelestrateegia Keskus, mille peamisi ülesandeid oli töötada välja keeleõppestrateegia järgneva 10–15 aastaks ning juhtida keeleprojekte. Järgmise aasta algul asus ekspertide rühm välja töötama keelestrateegiat. (Riiklik programm... 2000)

2.2.3. 1997–2010: ülemineku sisuline algus

1997. aastaks mõisteti riiklikul tasandil, et määratud tähtajaks, 2000. aastaks, ei suudeta üle minna eestikeelsele õppele ja tähtaega pikendati 2007/2008. õppeaastani. Mõisteti, et ülesanne ja selle saavutamise teed peavad olema konkreetsed. Otsustati, et esmalt läheb gümnaasiumiaste järk-järgult üle eestikeelsele õppele. Põhikool peab andma eesti keele oskuse kesktasemel. 1997. aastal võeti vastu muukeelse kooli arenduskava, mis soovitas osalist eestikeelset aineõpet ka põhikoolis; tänini pole see säte põhikooli osas kohustuslik. (Asser 2003: 66)

1997. aastal seadis Vabariigi Valitsus sisse riigikeeleõpetaja staatuse, et tagada eesti keele õpe kõigis muukeelsetes avalikes õppeasutustes ja muukeelsetes õpperühmades.

Riigikeeleõpetajal pidi olema filoloogiline haridus ja tema ülesanne oli õpetada eesti keelt, haridus- ja kultuurilugu avaliku muukeelse põhikooli, gümnaasiumi, kutseõppeasutuse ja muukeelse õpperühma õpilastele, õpetajatele ja lapsevanematele. Kui riigikeeleõpetajal oli ka aineõpetaja kvalifikatsioon, võis ta anda eesti keeles ka teisi õppeaineid nagu kirjandus, kodulugu, kodanikuõpetus, Eesti ajalugu, geograafia. (HaS § 34¹)

2000. aastal jäeti põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest välja eesti keelt puudutav üldsäte, seega on võimalik põhiharidus omandada mis tahes keeles; gümnaasiumiastmes on õppekeeleks eesti keel (vt Vare 2006: 309). Samas muudeti mõiste *eestikeelne õpe* sisu: kool on eestikeelne, kui 60% õppetööst toimub eesti keeles (PGS 2010). Seaduse ebamäärane sõnastus jättis tõlgendusruumi: mõni kool jagas eestikeelset infot kooli kodulehel ja teadetetahvlitel, kuid õppetöö jäi endiselt venekeelseks, kuid oli ka koole, kes leidsid ka eesti keelt oskava eesti keele või mõne muu aine õpetaja. Seadus ei määratlenud üheselt ka, millest arvestatakse 60% – kas tundide üldarvust või õppeainete arvust; õppeainete keelemaht on erinev. 2002. aastast lisati seadusesse nõue, et iga kool otsustab ise, kuidas ta eestikeelsele õppele üle läheb ning fikseerib meetmed oma arengukavas. Riik jättis ülemineku korraldamise 2005. aastani kooli ja omavalitsuse kanda ning ei määranud omalt poolt ei eesti keeles õpetatavaid aineid ega muid korralduslikke üksikasju. (Tomusk 2019: 2–3)

Aastatuhande lõpuks tõdeti, et muukeelse hariduse probleeme ei saa lahendada vaid haridussüsteemi sees, vaid see peab olema osa laiemast, riiklikust integratsioonipoliitikast (vt Asser 2003: 68). Programm „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000–2007“ seadis üheks põhieesmärgiks keelelis-kommunikatiivne integratsiooni – „ühise teabevälja ja eestikeelse keskkonna taastootmise kultuurilise mitmekesisuse ja vastastikuse taastootmise tolerantsuse tingimustes“ (Riiklik programm... 2000). Keskse integratsioonivaldkonnana nähti haridussüsteemi, mis tagab põhikooli lõpetanud noore hakkamasaamise edasisel haridusteel või töөлus. Anti soovitusi, kuidas koolid selle eesmärgi saavutama peaksid, kuid ei osutatud vajadusele muuta haridusseadustikku ega ükskeelset koolimudelit. (Vare 2006: 306)

2000. aastast hakati eesti keelt õppima 1. klassist, kuid õppemahtu ei suurendatud, mistõttu just I kooliastmes jäi see kriitiliselt väikseks (keskmiselt 2 nädalatundi) (Vare 2006: 310–312). Samast aastast hakati eesti keelt õpetama ka muukeelses lasteaias ja alustati keelekümbelusega. Uue metoodika arendamist, rakendamist ja levikut juhtis Integratsiooni Sihtasutuse juures tegutsev Keelekümbluskeskus. Programmi eesmärk oli anda õpilasele võrdselt head oskused nii emakeeles kui ka teises keeles: vähemalt pool õppemahust tuli omandada teises keeles. Kümblusprogramm näeb ette, et kõiki aineid õpetatakse teises keeles – nii arendatakse õpilaste sõnavara. Programmi esimesel aastal kasutasid metoodikat nelja kooli viis klassi, kokku 134 õpilast. Aastatega on keelekümblus ennast õigustanud ning lastevanemate huvi selle vastu tõusnud. (Vare 2006: 316–317)

Seadustega etteantud võimalusi ning saavutatavaid keeleoskustasemeid vaagides hindab Vare (2006) muukeelsete laste õpetamise haridusprogrammi segregatiivseks, sest eesti keelel on vene koolis üksnes võõrkeele roll, kohustusliku üldhariduskeelena ei ole tal mingit eelist võrreldes teiste võõrkeeltega ning kogu aineõpe, v.a keeleõpe, toimub lapse emakeeles. Oma olemuselt on see nõrk kakskeelne programm, mis annab ainult teatava passiivse keeleoskuse ja ei võimalda õpitava keele keskkonnas hakkama saada. (Vare 2006: 313–314)

2.2.4. 2011–... : gümnaasiumiosas on 60% õppetööst eesti keeles

Üleminek eestikeelsele õppele rakendus lõplikult 2011/2012. õppeaastal. Kehtiva põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 21 lõige 1 järgi on kooli või klassi õppekeel „keel, milles toimuv õpe moodustab vähemalt 60 protsenti riiklikes õppekavades määratud väikseimast lubatud õppe koormusest. Kui õpe ei toimu üheski keeles 60% protsendi ulatuses, loetakse õpe kakskeelseks. Kakskeelse õppe puhul käsitatakse õppekeelena kahte keelt, milles toimub enamus õppet.“ (PGS 2010) Üldjuhul on eesti keel nii põhikooli (PGS 2010 § 21 lg 2) kui gümnaasiumi (PGS 2010 § 21 lg 3) õppekeel. Erandkorras võib õppekeeleks olla ka mistahes muu keel; vastava otsuse kinnitab valla- või linnavolikogu, riigikooli puhul haridus- ja teadusminister. Gümnaasiumis annab loa

muukeelseks või kakskeelseks õppeks Vabariigi Valitsus lähtudes valla- või linnavolikogu taotlusest. (PGS 2010 § 21 lg 3)

Haridus- ja teadusministeeriumi 2011.–2017. aasta eesti keele vahearuande järgi kasvas põhikooli osas eesti keelest erineva emakeelega õpilaste osalus eestikeelses õppes 30%-ni (2017/18. õppeaasta). Kümne aastaga oli keelekümblusprogrammis õppijate arv kahekordistunud, moodustades kaks kolmandikku kõigist eesti keeles õppivatest eesti keelest erineva emakeelega õpilastest. (HTM 2018)

Gümnaasiumiosa on vähemalt kirjade järgi eestikeelne, kuid 60% õppest ei taga nõuetekohast keeleoskust. Vene koolid tõdevad, et gümnaasiumis alustada on hilja. Keeleameti hinnangul ei vasta eksamitulemused tegelikule keeleoskusele (Tomusk 2019). Ometi peaks põhikooli lõpetanu valdama riigikeelt vähemalt B1 ehk iseseisva keelekasutaja tasemel (Euroopa keeleõppe... 2007: 44–45). Ka Euroopa Komisjon leiab, et Eesti muu emakeelega õpilased ei oska piisavalt eesti keelt: eesti keelest erineva emakeelega põhikoolilõpetajatest jõuab eesti keele B1-tasemeni 69,2%. Samale tulemuseni jõuavad 86% keelekümblusklasside õpilastest ning 99% eestikeelses õpikeskkonnas hariduse saanud õpilastest. Gümnaasiumis oskavad eesti keelt paremini need õpilased, kes on läbinud vähemalt 60% õppest eesti keeles. (Euroopa Komisjon 2019)

Tomuski (2019) hinnangul töötab suurem osa vene koolidest pärast kolmekümnet üleminekuaastat endiselt vene keeles. Eesti keele arengukava 2011–2017 näeb küll ette, et 2014/2015. õppeaastal alustatakse ka põhikoolis osaliselt eestikeelset aineõpet, kuid tegelikult saab alus- ja põhihariduses jätkata endistviisi (EKAK 2011). Gümnaasiumis on üle mindud osalisele eestikeelsele õppele, kuid paljud keskharidusega noored ei oska eesti keelt isegi B1 tasemel². Eesti ja vene koolil on ühine õppekava, samas erineb vene koolides õpitav ajalookäsitlus eesti koolide omast, eriti selles osas, mis puudutab teist maailmasõda ja Eesti iseseisvust. Eelöeldust järeldeb, et praegu on Eestis endiselt kaks erinevat koolivõrku. (Tomusk 2019)

---

² Tomuski hinnang põhineb isiklikul kogemusel, mis saadud Keeleametis töötades ja muukeelsetega suheldes ning erineb oluliselt Euroopa Komisjoni omast, mille järgi tervelt 83% vene õppekeelega koolide lõpetajatest on omandanud eesti keele B2-tasemel (Euroopa Komisjon 2019). Erinevus illustreerib kujukalt vastuolu statistiliste näitajate ja tegeliku keeleoskuse vahel.

Ülemineku tegevuskavasid on vaagitud mitme valdkonna teadlased: politoloogid, keele- ja kasvatusteadlased, psühholoogid. Mõtlemapanevad on Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimisel tehtud uuringu tulemused, mis toovad välja ülemineku kesiste tulemuste põhjused:

- 1) hoiakutest tulenevad: integratsiooni takistab pigem eestlaste kui mitte-eestlaste suhtumine. Integratsioonipoliitika peaks olema rohkem eestlastele suunatud;
- 2) organisatsioonilised ehk korralduslikud: lapsevanemad otsustavad eestikeelse kooli kasuks pigem soovist sulanduda ühiskonda kui saada parem haridustase; samas tuleb arvestada, et paljude lastevanemate jaoks on oluline ka kooli lähedus elukohale. Üldiselt eesti kooli valinud muukeelsete laste vanemad on valitud kooliga rahul ja ei muudaks oma valikut. (Pulver 2012: 8–10)

Keelejärelevalve hinnangul takistab üleminekut kõige enam vene koolide õpetajate kehv eesti keele oskus. Keeleameti andmeil ei vasta 2021. aasta seisuga 2308 haridustöötaja keeleoskus nõutud tasemele. Suurimad vajakajäämised on Ida-Virumaal (1525 haridustöötajat) ja Tallinnas (565 haridustöötajat) (vt Keeleamet 2021).

2021/2022. õppeaasta algul kasutasid vene õppekeelt või eesti ja vene õppekeelt 2 algkooli, 35 põhikooli, 36 keskkooli/gümnaasiumi ja 4 täiskasvanute gümnaasiumit, seega omandas haridust vene õppekeeles 21 079 õpilast statsionaarses õppevormis ja 76 õpilast mittestatsionaarses õppes. Eestikeelsele õppele üleminekuks puudutab kõige vahetumalt 31 571 last/õpilast. (Tegevuskava 2022–2030)

Haridus- ja Teadusministeeriumi spetsialistid valmistasid ette detailse kava eestikeelsele õppele üleminekuks ja esitasid selle riigikogule. 13. oktoobril 2022 kiitis valitsus selle eelnõu heaks. Kuna üleminekuks puudutab korraga mitut valdkonda, tuleb teha muudatusi põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses, koolieelse lasteasutuse seaduses, kutseõppeasutuse seaduses, erakooliseaduses ning keeleseaduses. (Seletuskiri 2022) Võimalik, et siit saab alguse uus, mõtestatum ja tulemuslikum periood üleminekul eestikeelsele õppele.

3. Uurimismaterjal

Ajakirjanduslikud tekstid jagatakse lähtuvalt nende ehitusest ja eesmärkidest uudislugudeks, arvamislugudeks, publitsistlikeks žanrideks ja pisiinfoks. Juhtkiri (ingl *editorial*) on artikkel, mis tutvustab toimetuse arvamust mingis küsimuses, kusjuures toetatakse argumentidele ja püütakse veenda lugejaid mõtlema samamoodi nagu nemadki. Juhtkirja eesmärk on mõjutada avalikku arvamust, edendada kriitilist mõtlemist ja mõnikord panna inimesi mingis küsimuses tegutsema. Sisuliselt on juhtkiri arvamuslim uudislugu. (Weintraut 2002)

Kommentaar sarnaneb mõneti lugejakirjaga: see on samuti arvamislugu, eeldatavalt täpne, mitte objektiivne ega tasakaalutu. Hea kommentaar on veenmislugu, mis tõestab oma väiteid loogiliselt ja väldib demagoogiat. Tema mõju toetub suuresti ka kirjutaja autoriteedile, aga ainuüksi sellest ei piisa. (Hennoste 2010: 11) Võiks öelda, et *online*-kommentaar on traditsioonilise lugejakirja e-ajastu variant: mõlemad on reaktsioon millelegi, millest enamasti on saadud teadlikuks meedia vahendusel. Rebane (2019) vaidleb sellele väitele vastu, kuna lugejakiri jõuab ajalehe veergudele toimetuse vahendusel, reeglina on seda nii sisuliselt kui keeleliselt toimetatud. *Online*-kommentaarium on avatud foorum, kus iga kirjutaja loob ise sisu ja muudab selle avalikkusele nähtavaks.

Analüüsi aluseks on kaks terviklikku artiklipõhist tekstikogumit: Eesti Päevalehe *online*'is 12. septembril 2019 ilmunud juhtkiri „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“ ja 12. mail 2021 ilmunud juhtkiri „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“ koos lugejate kommentaaridega. Hennoste valge ja kollase ajakirjanduse võrdlusalustest (Hennoste 2010: 15) lähtuvalt paigutub Eesti Päevaleht pigem keskmisest kollasema poolele. Väljaanne ise on püüdnud luua endale, hoolimata tabloidi formaadist ja kujundusest, „iseseiseva, tugeva ja usaldusväärse rahvusliku ajalehe“ kuvandit (Kokk, Aru 2005: 222). Mõlemad artiklid on ilmunud mõni kuu pärast valitsuse ametisse kinnitamist (valitsused alates 29.04.2019 ja 26.01.2021).

Juhtkiri „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“ on omas žanris küllaltki lühike – 270 sõnet moodustavad 25 lauset. Vaadeldava juhtkirja lause keskmine pikkus on 10,8

sõnet, mis on 2,99 sõne võrra vähem kui ajakirjandustekstis keskmiselt ning võrreldav pigem ilukirjandusteksti (keskmiselt 10,01 sõnet) või igapäevasuhtluse (keskmiselt 9,15 sõnet) lausekasutusega (vrd Kerge 2002: 42). Teine juhtkiri „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“ on pikem, lauseid on küll vähem, kuid sõnu neis on rohkem: 309 sõnet 21 lauses annab lause keskmiseks pikkuseks 14,7 sõnet, mis on keskmisest ajakirjandusteksti lausest 0,91 sõne võrra pikem, jäädes keskmise keelekasutaja lausepikkuse (14,07) lähedale (vrd *ibid.*); võrdluseks: Steve Hilli ja Paul Lashmari (2014: 49) järgi on Briti keskmine ajaleheartikkel 750–1000 sõnaline.

Vaadeldavatele juhtkirjadele reageerisid lugejad 206 kommentaariga: esimese juhtkirjale „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“ vastati 125 (vt EPL 2019) ja teisele, „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“ 81 korral (vt EPL 2021). Kommentaaride kogumaht on 275 292 tähemärki (tühikuteta), millest esimeses on 253 131 tähemärki ja teises 22 161 tähemärki. Esimeses kommentaariumis on 364 lauset 4184 sõnega (sh adressaadi nimi, mis on loetud teksti osaks; lähtunud on kirjaviisist, st pole korrigeeritud kokku-lahkukirjutamist ega sisestamisvigu). Teises kommentaariumis on 299 lauset, milles on 3512 sõnet. Kahe kommentaariumi pikimas lauses on 67 sõnet; pikim kommentaar on 303-sõneline (kommentaariumi sõnavõtu mahupiirangute tõttu jaotus kommentaar kaheks, 170-sõnaliseks ja 133-sõnaliseks kommentaariks). Lühimas kommentaaris on 4 sõna (47 tähemärki)³. Kõik kommentaarid on kirjutatud eesti keeles, kuigi mitte kõik kommenteerijad ei ole, arvestades teksti sisu, eestlased. Mitte-eestlastest kommenteerijatelt ehk üleminekuga otseselt seotud isikutelt on mõlema kommentaariumi peale neli-viis sõnavõttu. Seega kommenteerivad teemat peamiselt need, keda kavandatav ümberkorraldus otseselt ei puuduta.

Mõlemad juhtkirjad ilmusid *online*-versioonis kell 00:10. Esimene kommentaar lisandus 12.09.2019 pisut enam kui kümme minutit pärast artikli avaldamist, kell 00:21:42. Järgneva tunni jooksul lisandus veel kuus kommentaari. Teisele, 12.05.2021 ilmunud juhtkirjale lisati esimene kommentaar 17 minut pärast artikli ilmumist, järgneva tunni jooksul lisandus veel kaks kommentaari. Kella poole kolmest alates algas öörahu, mis esimesel juhul kestis kella 04:32:14, teisel juhul paar tundi kauem, kella

---

³ Lause pikkuse määramisel lähtusin kirjvahemärgistusest ning lugesin lauseks üksuse, mis ulatus teksti algusest või eelnevast lauselõpumärgist järgmise lauselõpumärgini. Algustäheortograafiat lause alguse tähistajana ei võtnud arvesse.

06:11:31-ni. Öörahule järgnes hommikul suur kommenteerimisaktiivsus. Kõige enam kommentaare – 27 – laekus tööpäeva alguses, kell 08:28:31–09:20:12, sellele eelnenud tunnil kirjutati pea sama usinalt – 25 kommentaari. Vahemikus 9:30–14:00 kommentaaride hulk vähenes. Alates kella 14:00 pärastlõunal kirjutati mitmetunniste vahedega kolm kommentaari. Teist juhtkirja kommenteeriti kõige enam ajavahemikus 09:02:00–09:53:04, siis lisandus 21 kommentaari. Alates keskpäevast vähenes kommenteerimisaktiivsus märgatavalt: kella 12–16 postitati keskmiselt kaks kommentaari tunnis, seejärel oli 6-tunnine paus, mille järel postitati veel üks kommentaar. Esimest juhtkirja kommenteeriti 26 tunni, teist 23 tunni vältel.

Enamikul juhtudel kirjutasiid kommenteerijad ühe kommentaari; üksikud kommenteerijad kirjutasiid kuus kuni seitse kommentaari. AIP-aadressid reetsid, et agaramad kommenteerijad kirjutasiid mitme netinime alt⁴. Kommentaaride kellaaegadest järeldub, et vaid üksikud kommenteerijad pöördusid tunni-paari jooksul kommentaariumisse tagasi, et diskussiooni jätkata. Suurem osa kommentaaridest on kirjutatud vastusena teisele kommentaarile või personaalselt kommenteerijale, teemat algatada on tihanud vähesed.

Lisaks kommenteerimisele on kommentaariumides võimalik väljendada märgiliselt oma suhtumist: iga kommentaari juures on võimalus „hääletada“ vastavat emotsiooninuppu klõpsates. Enam emotikone kogunud kommentaare ka arvustati rohkem. Teisalt on märgatav ajafaktor: kõik ohtralt vastukaja saanud kommentaarid on postitatud nn esimeses laines, enne kui varajased ärkajad jõudsid kommentaariumisse. Üksikuid märkimisrohkeid kommentaare postitati ka varahommikul – esimese juhtkirja hiliseim üle 20 emotikoni saanud kommentaar on kirjutatud 12.09.2019 kell 08:00:07 ja teise juhtkirja hiliseim üle 10 emotikoni saanud kommentaar on kirjutatud 12.05.2021 kell 09:02:00. See paistab kinnitavat ka varasemate uurijate tõdemust, et suurem osa lugejaid tegutsevad netiväljaannete kommentaariumides vaid korra ja ei pöördu hiljem nende juurde tagasi (nt Kerge 2004).

---

⁴ Portaali automaatstatistika loeb kokku ja salvestab kõik samalt IP-aadressilt tehtud postitused. Kuna kommentaariumisse saab minna eri seadmetest, lugesin sama netinimega kasutaja eri seadmetest tehtud postitused ühe isiku kommentaarideks.

4. Meetod

Käesoleva uurimuses käsitlen juhtkirju ja kommentaariume kui vahendit, et selgitada välja, kuidas konstrueeritakse vene koolide eestikeelsele õppele üleminekut.

Juhtkirjade analüüsimise meetodina kasutan lähilugemist (ingl *close reading*), mis võimaldab vaatlusalust nähtust käsitleda sügavuti, et mõista sellega seotud sotsiaalselt konstrueeritud tähendusi. Kuna tähendused on seotud sõnade, piltide, objektide, tegevuste ja muuga, pöörataksegi lähilugemise raames eritähelepanu eri tasanditele. (Brummett 2019: 123–124) Esmalt vaatlesin kommentaaride visuaalset poolt: tekste, pealkirju, silte, illustratsioone ja allkirju. Visuaalidega püütakse lugeja tähelepanu köita ja juhtkirja lugema meelitada, samas osalevad need lugeja ootushorisoni loomises. Seejärel analüüsisin juhtkirjade struktuuri ja keelelisi valikuid, pöörates tähelepanu kasutatud sõnalistele vahenditele, mis tagavad artikli kommenteerimisväärtuse. Selline üksikasjalik analüüs oli oluline, sest andis vajaliku lähtekoha kommentaariumi analüüsiks.

Kommentaarium lähtub küll alustekstist, kuid on siiski küllalt autonoomne tekstikogum, kus kehtivad omad seaduspärad. Analüüsimeetodina kasutasin kvalitatiivset temaatilist analüüsi, mis võimaldab kommentaare uurida teksti lihtsustamata ja neist kaugenemata – nii saab leida ka selliseid seoseid, mis kvantitatiivse kodeerimisega jääksid märkamata (Mayring 2010). Analüüsi käigus jaotasin kõik tekstid temaatilistesse rühmadesse, võttes arvesse nii teksti peateemat kui ka sellega haakuvaid teemasid, aga ka väljapoole põikuvaid alateemasid. Põhiteemasid oli viis: haridus, keel, integratsioon, poliitika ja ajakirjaniku/kommenteerija isik. Põhiteemad jagasin omakorda alateemadeks, lähtudes kommentaaris esitatud vaatenurgast ja/või rõhuasetusest.

Sisu määratlemine ja liigitamine on küllalt komplitseeritud ülesanne: ühes kommentaaris võib olla esindatud mitut teemat, mõni neist kajastub jõulisemalt, samas kui teine teema jääb taustale või on peidetud konteksti. Kommenteerija mõte võib jääda ka segaseks, nt mitmeti mõistetava sõnastuse tõttu. Analüüsimisel lähtusin alusteksti pealkirjas antud teemast (eestikeelne õpe) ja liigitasin kõik kommentaarid, milles kas või ainult nimetatakse kooli, laste õpetamist ja haridust, *haridusteemaks*; kui juttu oli

juba täiskasvanud elanike keeleõppest, aga ka muudest keelega seotud teemadest, sh keelekasutus ja sõnavalikute täpsustused, nimetasin need *keeleteemadeks*. Sildi *integratsiooni- ja rahvusteemad* alla paigutasin rahvustevahelisi suhteid ja integreerumist käsitlevad kommentaarid ning *erakonnakriitika* alla poliitikute tegevusi ning erakondade ja nende valijate põhimõtteid lahkavad kommentaarid. Omaette rühmad moodustasid kommentaarid, mille teemaks teise kommenteerija isik või kriitika meedia aadressil.

5. Juhtkiri ootushorisoni loojana

Nii juhtkiri kui selle *online*-kommentaarium kasutavad vastuvõtjani jõudmiseks kirjalikku keelt, mis peale keeleliste vahendite sisaldab ka visuaalset esitusviisi. Teksti vastuvõtmist mõjutavad teksti suurus, kirjastiil, värv ja paigutus, lisatud pildimaterjal ja esiletõsted, aga ka naabruses asuvad, eelnevad ja järgnevad, tekstid. Just visuaalide puhul on oluline jälgida, kus miski asetseb: lehekülje kujundus suunab lugeja tähelepanu ja teksti vastuvõttu.

Selles töös vaatlen kujunduselementidest peamiselt toimetuse materjale: tekste, pealkirju, illustratsioone ja allkirju – esiletõsteid, millega püütakse lugeja tähelepanu köita ja juhtkirja lugema meelitada. Püsiosadest käsitlen vaid silte, mis osalevad just vaadeldava artikli lugeja ootushorisoni loomises. Analüüsi teises osas uurin juhtkirjade kompositsiooni, pöörates tähelepanu kasutatud sõnalistele vahenditele, mis tagavad artikli kommenteerimisväärtuse.

5.1. Visuaalid

Eesti Päevaleht hakkas temaatiliste või žanriliste märksõnadega tähistama kõiki lugusid (k.a. lühiuudised) alates 2004. aastast. Sildid on stiililt ühtsed, kunstiliselt lihtsad ja lakoonilised (vt Kurvits 2010: 101). Mõlema vaadeldava artikli juures on kasutatud kolme silti: Eesti Päevalehe vinjetti, mis jääb lehe ülaserava ka teksti kerimisel, eraldi real punase tripsukesega markeeritud rubriiginime „Arvamus“ ja majuskelkirjas žanrimääratlust – juhtkiri. Žanrimääratlus ja pealkiri on paigutatud samale reale, nende vahel on püstkriips. Rubriiginimi ja žanrimääratlus koos loovad teadmise, et järgnev tekst on arvamuspõhine.

Pealkirja järel on punane, lingina toimiv number, mis märgib lugejate kommentaaride arvu. Mida suurem on see arv, seda enam toimib ta huvi tekitajana, olgu siis kommentaaride või alusteksti vastu. Vaadeldavaid artikleid on kommenteeritud vastavalt 125 ja 81 korda, mis viitab, et teema huvitab lugejaid.

Mõlemad juhtkirjad on illustreeritud fotodega, mis on paigutatud pealkirja ja teksti vahele. Selline asetus esitleb visuaali keskse infoandjana (Kurvits 2010: 119). Mõlemad värvifotod, tugevad tähelepanu köitjad, on horisontaalsed – kõige tavalisema ja neutraalsema kujuga (Kurvits, Hennoste 1994: 68). Esimest teksti illustreerival objektifotol (EPL 2019) on ilmselt ettekande esitluse slaid, millel on venekeelne pealkiri ja eestikeelne sisu, mis assotsieerub teadmiseiga venestamisohust. Visuaali seotust Eesti riigiga rõhutavad vapilõvid ülal paremas nurgas ning sinimust(valge) kujundus. Fotoallkiri „Eesti keele päev Moskvast“ peaks küll viima mõtted eesti keele huvitavusele ka välisriikides, kuid koos pildiga annab pigem ohusignaali siin, kodumaal. Nii suunab visuaal mõtlema kakskeelsusele kui ohule ja valitsuse võimalikule kokkumängule Kremliiga. Ka teise teksti (EPL 2021) juures on objektifoto: hoolitsetud, geelküüntega käsi hoiab kirjutusvahendit ilmselt töövihiku lehe kohal. Väga hoolikalt vaadates selgub, et tegemist on eesti keele harjutustega. Foto meeleolu on tõine ja mõtlik: pliiatsit hoidev käsi on peatunud, töö on peaaegu valmis, on aega mõelda. Fotoallkirja ei ole, autori nimi Tiit Blaat mõjub mittemidagiütlevalt neutraalsena.

Võttes aluseks, et valge lehe pilt on infokeskne, kollase oma emotsioonikeskne (Hennoste 2010: 15), võib väita, et mõlema artikli fotodega rõhutakse tunnetele, püütakse nõ anda kätte helistik, milles järgnevat juhtkirja lugeda. Esimene foto on mitmeti interpreteeritav, rõhutatud on keelele kui rahvusidentiteedi lahutamatu osale ja lugeja muudetud sel teemal valvsaks, teise artikli foto kutsub oma tasakaalukuses loole rahulikult kaasa mõtlema. Esimene foto paigutub kollase-valge skaalal pigem kõmulehe, teine väärtajakirjanduse poolele.

Pealkiri „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“ on siltpealkiri, kuna selles puudub öeldis. Siin on välja jäetud olema-verb. Asendades pealkirjas väljajätte verbiga, moodustub korrektne otsustuslause: eestikeelse kooli eestvõitlejad on variserlikud. *Järske kontraste pakkuvaid, emotsioone esilekutsuvaid märksõnu* (Hennoste 2010: 12) on pealkirjas kaks: *variserlikkus* ja *eestvõitlejad*. *Variserlikkus* on kõrge emotsionaalse laenguga harva kasutatav sõna (vt Eesti kirjakeele sagedussõnastik 2002) ning tõmbab oma harukordsuses tähelepanu. *Eestvõitleja* on eesti keele seletava sõnaraamatu järgi *isik, kes andunult millegi eest võitleb* (EKSS). Juba ainuüksi sõnasse *võitleja* kätketud aktiivsus oleks tekstis tähelepanu tõmmanud, *eestvõitleja* mõjub kontrastsemalt ja

ühtlasi ärritavamalt nii sellest kui sünonüümisõnastikus pakutud vastetest: *pooldaja, poolehoidja, toetaja, liitlane, jünger, järelkäija, rüütel* (SYS). Võideldakse eestikeelse hariduse eest, mis on oluline eesti keele ja rahvuse säilimiseks, ülesanne, mille on püstitanud põhiseadus (vt PS), kuid eestvõitlejad on variserlikud – see on signaal keelt ja rahvust varitsevast ohust.

Pealkirjale lisavad efekti kõlakujundid: alliteratsioon fraasis *eestvõitlejate variserlikkus* pole küll tugev, kuid kaks kõrvuti asetsevat tugevalt laetud *v*-sõna avaldavad muljet ning moodustavad koos emotsionaalselt kallutatud sõnapaari. Pealkirjas esineb teinegi kõlakujund: assonants sõnades *eestikeelse eestvõitlejate*, rütmi sobitub ka nende sõnade vahel asetsev *kooli* oma pika vokaaliga. Pealkirjas „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“ tundub kõlakujundite kasutamine olevat autori teadlik valik ning teenib tähelepanu tõmbamise ehk klõpsulõksu eesmärki.

Fraas *eestikeelne kool* on piisavalt hägune, et tekitada erinevaid seoseid: teemakaugematele inimestele võib esmapilgul jääda selgusetuks, kas räägitakse eesti emakeelsest koolist või vene koolist Eesti haridussüsteemis. Seega jätab pealkiri poolvarju, millest päriselt juttu tuleb, kuid koos illustratsiooniga annab lugejale signaali kakskeelsest haridusmudelist, mis ohustab ka eesti emakeelega õpilasi. Võimalus, et eestikeelse kooli eestvedajad on variserlikud, aktiveerib teadmise nii tsariaegsest venestuspoliitikast, kuid veel teravamalt lähiajaloost, NSVLi rahvuspoliitikast, mida inimesed veel mäletavad. Ajalooteadmiste ja -kogemuste lisanduv stereotüüpne veendumus, et „nad“ ei taha eesti keelt õppida, peavad eesti keelt alaväärseks, muudab otseselt vaid eesti keele teise keelena õppijaid ja õpetajaid puudutava teema üldrahvalikuks huviobjektiks, ja õnnestunult, nagu näitab elav vastukaja kommentaariumis.

Teise juhtkirja pealkiri „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“ on samuti otsustust väljendav siltpealkiri, mille öeldis on väljajätteline *olema*. Väljajätu asendades saab moodustada tervikliku otsustuslause: eestikeelne õpe on soovitud ja kardetud või eestikeelset õpet soovitakse ja kardetakse. Selles lauses kasutatud kesksõnalised öeldistäited väljendavad seisundipassiivi: selles on esile tõstetud mingiks hetkeks saavutatud seisund, mitte selle seisundini viinud tegevus (vt Erelt 2014: 227). Pealkirjas

on sissejuhatavat laadi sõnad eraldatud kirjeldavatest partitsiipidest / adjektiividest komaga. Tõepoolest, lugejale komaga peale sunnitud paus pealkirjas „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“ on jõulisem kui näiteks liigendamata „Soovitud ja kardetud eestikeelne õpe“.

Kuigi subjekti rollis on *eestikeelne õpe*, on tegelik tegija tagaplaanil või varjatud. Sellised laused hägustavad põhjussuhteid ning on omased poliitikute manipuleerivale keelekasutusele, kust on üle kandunud ka ajakirjanduskeelde (Kasik 2006: 162). Olukord, milles soov eesti keeles õppida tekitab hirmu, on pigem negatiivne. Pealkirjast ei nähtu, kes või mis on sellise olukorra tinginud. Tegija udustamise taga olevad põhjused võivad olla ideoloogilised: nii saab vastutava agendi taandada olematuks, näiteks juhul, kui tegija vastutust ei taheta välja tuua (Kasik 2008). Kõnekujunditest on kasutatud küllalt tavapärasest vastandust – soovitud ja kardetud. Pealkirja sõnastus ja esitus on teeninud eesmärki: juhtkiri on ärgitanud kirjutama 81 kommentaari.

Žanrinõuete järgi ei kuulu juhtkirja juurde juhtlõiku (vt Pullerits 1997). Juhtlõigule sarnased sisu kokkuvõtavad laused, tsitaatväljavõtted, on paigutatud põhitekstist paremale, poole veeru laiuselt teksti sisse. Läbi Eesti Päevalehe üksiknumbrite on tsitaatväljavõtetel ühtne kujundus: nad on põhitekstist eristatud värvuse (punane), tähesuuruse ja -paksusega. Horisontaalses lehejaotuses ei ole tsitaatväljavõtetel kindlat kohta: esimesel juhul paikneb esiletõste teksti keskjoonest allpool, neljanda lõigu alal ja teisel juhul keskjoonest tunduvalt kõrgemal, teise lõigu alal; kumbki esiletõste pole semantiliselt oma naaberlõigu sisuga seotud.

Esimene tsitaatväljavõte esitab 18-sõnalise (127 tähemärki ilma tühikuteta) lausega kogu artikli sisu: *Enne valimisi emotsionaalselt üles köetud teemale käega löömine näitab, kui kergesti ollakse valmis ka tähtsaimaid küsimusi peenrahaks vahetama* (EPL 2019). Süntaktiliselt on see komplementlause, mille alistavas lauses märgib subjekti nominalisatsioon: (emotsionaalselt üles köetud teemale) käega löömine, objekti aga määratleb (küsilauseline) kõrvallause *kui kergesti ollakse valmis ka tähtsaimaid küsimusi peenrahaks vahetama*. Tegija on indetermineeritud pealauses nominalisatsiooni kasutamisega ja umbisikulises tegumoes kõrvallausega. Indetermineerimine muudab osalise anonüümseks ja näitab, et kirjutaja ei pea vajalikuks või võimalikuks tema

määratlemist (Kasik 2008: 22), mis aga lugeja jaoks jätab otsad lahtiseks ning annab võimaluse tühikud ise täita.

Tsitaatväljavõttega samas sõnastuses lauset tekstis ei esine, põhitekstist kasutatakse tsitaatväljavõttes järgmisi sõnu ja väljendeid: *enne valimisi* – tekst kirjeldab erakondade valimiseelseid seisukohti ja teooriat, mis on mis, kuid sõnastusest ei ilmne, et see oleks valimiste ajal olnud *emotsionaalselt üles kõetud teema*, seda väljendit tekstis ei ole; *tähtsamaid küsimusi* – tekstis: ühest suurimast küsimusest [tuleviku mõttes]; *peenrahaks vahetama*. Tsitaatväljavõttes korduvad fraasid võimendavad pealkirjaga antut: valimiste järel on olukord muutunud, antud lubadusi ei peeta, ka mitte kõige tähtsamaid neist. Tegevus on sõnastatud, tegija mitte.

Pärast artiklit jagatakse viidet samateemalisele artiklile (12.09.2019) „Lasnamäe linnaosa vanem oravate plaanidest: kuue kuuga saab poliitikuks küll, aga õpetajaks mitte. Kust leiaksime kohe sajad pedagoogid?“, mis aitab täita juhtkirjas jäetud lünkasid: ühel poolel isikustatud, kuigi nimeta *Lasnamäe linnaosa vanem* ja teisel pool kollektiivne subjekt – *oravad*. Ühel tegijatest on plaan, teine peab seda rakendama ja on sunnitud möönma, et plaani ei saa välistel asjaoludel teostada: pole õpetajaid. Vastandatud on kahe valdkonna töötajate ettevalmistust: õpetajaks ei saa õppida kuue kuuga, aga poliitikuks ilmselt saab, mis vihjab poliitikute madalale haridustasemele, antud kontekstis *oravate* rumalusele. Koos juhtkirja pealkirjas leiduva emotsionaalselt tugevalt laetud sõnaga *variserlikkus* ja artikli lõpus oleva viitega samateemalisele artiklile võtab tsitaatväljavõtte juhtkirjale antava eelhäälestuse kokku: valitsuses on variserlikud ja rumalad poliitikud, kes ei pea valimislubadustest kinni, nende kõrged aated on vaid häälemagnet ning ei maksa tegelikkuses midagi.

Teise juhtkirja 17-sõnaline (123 tähemärki) tsitaatväljavõtte *Eesti muukeelsed elanikud on ammu aru saanud, et eesti koolist saadud haridus ja keeleoskus annab parema stardipositsiooni* on lause tekstist. Tekstis esineb samas sõnastuses lause tsitaatväljavõttele eelnevas, teises lõigus. Esiletõste on kindlas kõneviisis väitlause. Kasutatud sidesõnal *et* võib olla tulenevalt põhisõna leksikaalsest tähendusest tõesus-eele (Erelt 2014: 42.) Antud juhul on põhisõnaks faktiivne ühendverb *aru saama*, mis viitab, et kõrvallausega väljendatu on tõene.

Lugeja, kes on fikseerinud pealkirja „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“, kuid ei ole veel põhitekstini jõudnud, saab väljavõttest teada, mida muukeelsed elanikud juba ammu teavad – eestikeelsest koolist saadud haridus on kasulik, see annab parema stardipositsiooni. Kuna eestikeelne õpe on muukeelsetele elanikele kasulik, on nemad järelikult soovijate poolel. Lahtiseks jääb pealkirjas toodud vastanduse teine märksõna, *kardetud* – kellelegi, pole öeldud kellele, on kahjulik, kui muukeelsed elanikud saavad eestikeelset haridust.

5.2. Juhtkirjade struktuur ja keelelised valikud

Järgnevalt analüüsin oma uurimuse keskmes olevate juhtkirjade kompositsiooni, pöörates ühtlasi tähelepanu kasutatud sõnalistele vahenditele, et saada märksõnu kommentaaride analüüsiks.

5.2.1. Juhtkiri „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“

Esimene lõik, sissejuhatus, annab ülevaate ja ühtlasi ka hinnangu sündmustele seoses eestikeelsele haridusele ülemineku eelnõuga: selle esitas Reformierakond ning riigikogu lükkas tagasi. Juhtkirja seisukohalt on tegemist Eesti tulevikku oluliselt mõjutava seadusega, ja ta suhtub taunivalt selle tagasilükkamisse – see tegu näitab erakondade ükskõikset suhtumist teemasse. Autoripoolne kriitika ja vastaspooluste (esitajad-mahahääletajad; teema olulisus-mitteolulisus) projitseerimine annab lugejale võimaluse suhestuda teemaga ja valida pool.

Avalause *eestikeelsele haridusele ülemineku eelnõu*, mille Reformierakond sel nädalal riigikogule esitas ja mis kindlalt tagasi lükati, polnud päris kasutu teemapositsioonis on sõna *eelnõu*, millega seotud verbid on imperfektis. See on kasutatavaim ajavorm sündmustest jutustamisel ning tugevdab kirjutaja usaldusväärust sõnumi vahendajana: teksti taga on informeeritud isik (vt Kasik 2008: 37). Lauses on esindatud kaks vastandlikku poolt: eelnõu esitajad ja nende vastased; esimesed neist on isikulises tegumoes (*Reformierakond, eelnõu*), teise puhul on kasutatud umbisikulist tegumoodi,

mis muudab mahahääletajad anonüümseks ning võtab neilt vastutuse. Vastutust mahendab ka rõhutava üldlaiendina kasutatud sõna *tegelikult*, mis peab pehmemadama otseütlemist, kuid kinnitab siiski väidet (vt Sõnaveeb). Lõigu tegelikud subjektid on passiivsed: Reformierakond küll esitas midagi, mille umbisikuline subjekt tagasi lükkas, kuid hoopis aktiivsemal positsioonil on metafoorne subjekt *eelnõu* – ta pole kasutu, kuna just tema paljastas erakondade tõelise palge. Kuigi Reformierakond *eelnõu* esitajana oleks algul nagu hea-positsioonil, kaob see tegevus riigikogu erakondade, kelle hulgas on ka Reformierakond, ükskõiksuse hulka. Eeltoodud lause sisust on ka raske aru saada, kuna täiendlause lõhub pealause nii, et pealause lõpufraas *polnud päris kasutu* satub sõnade *kindlalt tagasi lükkati* järele. Samade fraasidega seonduv segadus jätkub järgmises lauses, mis algab asesõnaga *ta*: jääb selgusetuks, keda *ta* asendab. Samas lauses peitub ka psühholingvistiline tajulõks: distantskonstruktsioon ja eitus, mille ei-pool kipub teadvuses hajuma. Antud juhul jääb kõlama *kasutu*; kasutu *eelnõu*. Võimalik, et tegemist ei ole teadliku mitmetähenduslikkuse taotlusega, vaid kirjutaja / toimetaja keelelise kohmakusega.

Teine lõik viib lugeja olukorda enne valimisi. Lugejale tutvustatakse muukeelse elanikkonna lõimumisstrateegiaid. Nimeliselt on teksti sisse toodud ekspert Raivo Vettik. Autor on vältinud refereerimisel teaduslikku terminoloogiat mujal kui definitsioonide esitamisel ja valinud teksti väljendeid pigem kõnekeele väljalt: *pani kenasti kaardile, laias laastus jagunesid*. Mõisteid *assimileerija*, *integreerija* ja *segregeerija* selgitatakse lühidalt nende põhitegevuste järgi; assimileerijate ja integreerijate puhul on kasutatud indikatiivi (*tahavad, soovivad*), segregeerijate puhul aga konditsionaali (*tahaksid, et jätkuks*). Tingivas kõneviisis on ka assimileerijate objekti väljendav osalause (*teeksid samme nii venelased kui eestlased*). Konditsionaal väljendab ebareaalseks peetavat tegevust, olevik aga ei välista selle teostumist tulevikus (vt EKG II: 34–35). Tekstis on määratud kaks rahvusrühma: eestlased ja venelased, neid nimetatakse integreerijate defineerimisel: *omalt poolt teeksid samme nii eestlased kui ka venelased*. Tingiv kõneviis seab vähemalt ühe neist passiivsemale positsioonile ning see viib mõtted eelmises lõigus nimetatud *eelnõu*, selle läbikukkumise ja riigikogulaste ükskõiksuse juurde.

Kolmas lõik jätkab sisuliselt eelmist, tekstist tulenevat vajadust liigendamiseks ei ole. Lõigus jagatakse erakonnad strateegiate alusel rühmadesse. Uue mõistena tuleb sisse *assimileerijad ruudus*, kelleks on Reformierakond, Isamaa ja EKRE, neljandast lausest lisandub neile SDE. Lahti jääb seletamata, mille poolest erinevad *assimileerijad ruudus* lihtsalt assimileerijatest, keda Eesti poliitikas ei näi olevat. Teises ja kolmandas lauses kasutatud kindel kõneviis ja jõuline sõnakasutus (*välistasid, radikaalsed, apartheid*) annavad teada EKRE äärmuslikkusest. Teises lauses on subjektiks kollektiiv – Konservatiivid; kolmandas lauses väljendatud väga jõulist võrdlust Lõuna-Aafrika vabariigi apartheidiga⁵ mahendatakse metafoorse subjektiga – *eestistamislubadused panid Vetiku võrdlema* – sellega paneb juhtkirja autor vastutuse hinnangu eest eksperdile. Lõigu viimases lauses esitletakse Eesti 200 integreerijana ja Keskerakonna segreerijana. Eesti 200 ei saanud riigikogusse, kuid see jäetakse nimetamata. Kõik kolmanda lõigu verbid on imperfektis, mis annab viite, et kirjeldatakse varasemaid, valimiseelseid seisukohti. Järgnevad lõigud vastanduvad ajaliselt – need on pööratud olevikku ja kasutavad vastavalt sellele preesensi ajavormi.

Sisulist vastandust annab edasi neljanda lõigu algussõna, hämmeldust väljendav *ometi*, mis seob autori hinnangu (?) kahes eelnevas absatsis esitatud refereeringuga. Üllatust tingib asjaolu, et kuigi Keskerakond toetas üksi segregatsiooni, jäi tema tahe riigikogus peale. Kolmandas lauses kasutab autor demagoogilist võtet – desinformatsiooni ehk eesmärgistatult esitatud taktikalit valet (vt Priimägi 2015: 46). Antud juhul nimetatakse isikuliselt süüdlast, Mihhail Kõlvartit, kes ei ole riigikogu liige ega ka Keskerakonna esimees, kuid teadaolevalt ei ole ka eestlane, seega eeldatavalt ei kuulu eestikeelse hariduse pooldajate hulka. Sõnadega *Kui ikka Mihhail Kõlvart ja tema toetajad ütlevad „ei“* luuakse Kõlvartist eriti ohtliku vastase kuvand: ta ei ole üksi, tal on toetajaid; sama mõte kajab vastu ka kommentaarides. Kaasvastutajateks on kõikuvate põhimõtetelega *isamaalsed*, sõna homonüümsus Isamaa erakonna liikmetega viib mõtted neile, vabastades täielikult vastutusest *rahvuslikumalt meelestatud* EKRE, keda ei selles ega ka järgmistes lõikudes üldse ei nimetata. Retoorilistest võtetest kasutatakse lõigus lihtsaid, üldmõistetavaid metafoore: ka tsitaatkokkuvõttes esinevat *peenraha*, koos

---

⁵ Toimetaja ei ole märganud *n*-tähe puudumist nimes Lõuna-Aafrika vabariik ja nii näeb tähelepanelik lugeja tekstis eufemistlikult kõlavat *Lõua-Aafrikat*.

üleva sõnaga *aade* selle lühiajalisusele viitav *kevadine lumi*. Mõlemad metafoorid peavad publikut veenma fastsinatiivselt (vt Priimägi 2015: 136).

Järgmine, viies lõik algab retoorilise küsimusega – verbaalretoorika võttega, kus publikule esitatava küsimuse vastus on kohustuslikult ilmselge, lugejapoolsete kõrvalekallete vältimiseks annab autor sellele ise vastuse. Nõnda saab publikule ette sõota soovitavaid järeldusi. (*ibid.*: 166) Vaid sidesõnast *ja* ning subjektist koosnev küsilause mõjub oma lühiduse ja süüdistavusega: Keskerakond on Kõlvarti mõju all (vastutusest vabastav ohvriroll), aga tekib küsimus, miks olid teised erakonnad eelnõu vastu.

Juhtkirja kuuendas lõigus vaetakse *ülejäänute* tegevusetust. Kõigepealt välistatakse Eestimaa Sotsiaaldemokraadid tõsiseltvõetava koostööpartnerina: neil on endagagi tegemist; nominaliseeritud sõnastus *on identiteediotsinguil* lülitab nad selleski passiivsesse positsiooni. Ka lause teine pool jätab *Sotsid* aktiivsest tegevusest ilma: nad isegi ei *võbele* ise, vaid teised võivad *nende võbelusi mõista*. Erakonna siseolukorra keerukust rõhutab sõna *niigi*. Nad ei ole väärt kordagi ei täisnimega ega ametliku lühendiga SDE nimetamist, kasutatakse kõnekeelset sekundaarset hüüdnime. Üllatuslikult on *ülejäänutega* samas pundis Reformierakond; nende kui eelnõu esitaja positsioon jäetakse kõrvale, selle asemel viidatakse nende varasematele tegemata jätmistele: *kus te varem olite*, küsimusele eelnev *aga* viitab üllatusele või häirivale asjaolule (EKSS). Järgnevalt heidetakse Reformierakonnale ette, et nad ei ole *pikaaegse* valitsuspartneri Isamaaga piisavalt koostööd teinud, vähe sellest, just nemad ei ole kogu oma pika valitsusaja jooksul eestikeelse hariduse heaks midagi teinud. Just Reformierakond on kasutanud teemat valimispropagandas, tõsi, vaid riiklikult vähemolulistel kohalike omavaltsuste valimistel; jääb selgusetuks, kas mõeldud on eelmisi või kirjutamise ajal tulevasi, 2021. aastal toimuvaid kohalike omavalitsuste valimisi.

Kuues lõik on ühtlasi ka juhtkirja viimane. Vaadeldava juhtkirja autor viitab alguse kajastusele, ühendavaks sõnaks on *oravad* = Reformierakond. Oluline nihe juhtkirja alguse ja lõpu lausetes on toimunud partei nimetuses: läbivalt kasutatud ametlik Reformierakond on lõpulõigis asendunud rahvaliku hüüdnimega *oravad*.

Orava-hüüdnimi lähtub erakonna logost ning on seega käsitletav kuvandinimena, mis on imagoloogilise kuvanduse tööriist (vt Priimägi 2015: 144). Teisalt on hüüdnimed slängi osa, mille üks funktsioone on üldtuntud autoriteetide ja normide kõigutamine (Hussar, FASTER 2015: 114). Slängi peetakse kirjakeelest madalamaks stiiliks ning selle kasutamine madaldab, mitte ei ülennda kõnetatavat. Selles juhtkirjas kasutatakse hüüdnime ainult Reformierakonna ja Sotsiaaldemokraatide puhul. Lõigu teises ja kolmandas lauses pöördub autor otse Reformierakonna poole ja esitab otsese üleskutse käskivas kõneviisis: tehke Tartus (koos eestikeelsele õppele vastu oleva Keskerakonnaga), *kui teile põhimõtted nii tähtsad on. Rõhusõna nii* annab tingimuslausele kergelt ironilise värvingu. Viimases, neljandas lauses võtab autor õpetaja rolli ja selgitab kannatlikult, milleks on hea ennast kohalikul tasandil tõestada, ühtlasi viidatakse kaudselt ka eelnõu puudusele. Lause algab rõhutava sõnaga *eks*; nii algavad laused, mis väljendavad nentimist, oletust või soovitusi (EKSS). Antud juhul on selleks oletus, millele viitab konditsionaal *mõjuksid. Kogemuste põhjal tehtud ettepanekud* viitavad taas juhtkirja algusele ja vihjavad esitatud eelnõu peamisele puudusele, miks see tegelikult maha hääletati: eelnõu oli elukauge, polnud teostatav.

Iga teksti puhul on peale öeldud/kirjutatud sõnade oluline ka see, millest pole räägitud. Juhtkirja avalauses teatatakse, et eelnõu hääletati maha, järgnevalt räägitakse parteide eelistustest lõimimisstrateegiates, kuid millist teed eelnõu esitas – mitte sõnagi. Autor tutvustab erakondade lõimimisstrateegiad, kuid jätab täiesti selgitamata, milliseid neist nägi ette eelnõu, samuti pole ühtegi hinnangut eelnõu kvaliteedi kohta. Eelnõu on näiliselt küll juhtkirja teema, kuid see täidetakse teise sisuga. Valitsusvälistest erakondadest nimetatakse ainult Eesti 200, teisi isegi ei mainita. Huvitavalt on positsioneeritud EKRE – juhtkirja esimeses pooles esineb ta eelnõu vastasena, lõimimisstrateegiate *kaardistuses* võrreldakse EKRE visiooni *Lõuna-Aafrika apartheidiga*, kuid eelnõule vastuhääletajate tagamaid ehk *variserlikkust* vaagides jääb EKRE täiesti kõrvale; pea sama nähtamatuks jääb ka Isamaa. SDE tegevusest väärivad mainimist vaid tema *identiteediotsingud* ja *võbelused*, lülitades ta nii tõsiseltvõetavate erakondade ringist välja.

Pealkirja „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“ tähendus ilmneb alles artikli lõpulauseteni jõudes: variserlikud ei ole mitte eestikeelsele haridusele ülemineku eelnõu

vastased, vaid selle koostajad-esitajad Reformierakonnast, kuna, ühelt poolt, nad on vaatamata pikalt võimul oldud ajale eestikeelsele õppele üleminekus vähe saavutanud, teisalt, nende esitatud eelnõu oli halb, võimalik, et vaid valimispropaganda. Selle juhtkirja eesmärk on näidata just Reformierakonna hoolimatust eesti keele säilimise suhtes.

5.2.2. Juhtkiri „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“

Juhtkirja sissejuhatavas lõigus edastatakse statistilised andmed Eesti ühiskonna lõimumismonitooringust, mille andmed olid avaldatud eelneval päeval, kuid ei viidata, kes viis uuringu läbi. Avaldatud on kahe rühma – Eesti teistest rahvustest elanike ja eestlaste – arvamused sellest, kas eestikeelset õpet peaks alustatama lasteaias või hiljem, 1.–6. klassis. Ilmselt on olnud veel valikuvõimalusi, kuid neid ei ole avaldatud ja nii jääb varjatuks 20% muukeelse elaniku ja 7% eestlase arvamus. Kuigi esitatud statistika jätab õhku nii mõnegi küsimuse ja puuduva allikaviitega ei mõju tähelepanelikule lugejale usaldusväärseks, esitab ta selges numbrite keeles, et eestlased soovivad muukeelsete võimalikult varast eesti keele õpet tunduvalt enam kui muukeelsed ehk siis keeleõppe sihtrühm. Autor on vastanduses eestlastele kasutanud võimalikult neutraalset fraasi *muukeelsed elanikud*.

Teise lõigu esimene sõna, pronoomen *säärane* on üldiselt, konkreetse viiteta nentiv sõna, kuid teisalt sisaldab viidet ümbritsevale tegelikkusele (EKSS); antud positsioonis ühendab ta eelmise lõiguga ja samas juhatab sisse järgneva nendingu. Lause subjekt on metafoorne: *suur toetus* pole ennast ise tootnud, selle taga on kellegi, keda pole nimetatud, suur töö. Pikaageelse protsessile viidatakse läbi eituse: *pole sündinud üleöö*. Järgmine lause annab teada, et toetus tuleneb arusaamisest, et eesti keele oskus on kasulik, sündmuse tõsikindlust märgivad episteemilist modaalsust ehk tõenäosushinnangut sisaldav määrsõna *tegelikult* ja ajamäärsõna *ammu*. Vähemuskeelt seostatakse sageli vaesuse, koolis mahajäämusega, vähese sotsiaalse ja tööalase liikuvusega ja vähese integreerumisega enamuskultuuri ning sellest vaatenurgast tajutakse vähemuskeelt sotsiaalsete, majanduslike ja hariduslike probleemide põhjusena (vt Baker 2005: 289). Keeleoskusele kui nende probleemide lahendajale viitab

juhtkirjas esinev fraas *parem stardipositsioon*. Se lause esineb ka tsitaatväljavõttena, kus ta tekstist eraldatuna ja koos pealkirja, illustratsiooniga ja pildiallkirjaga mõjub jõulisemalt ja isegi vandenõule viitavalt, oma kohal tekstis seda modaalsust ei teki. Kolmas lause algab sidesõnade paariga *ja et*, mis seob ta tugevalt eelnevaga, nii et koos võiksid nad korraliku rindlause moodustada. Eraldi lausesse paigutatuna pääseb paremini mõjule mõte keeleõppe varajase alguse olulisusest; tõestuse andis juba esimene lõik. Järgnev lause vastandab Mihhail Kõlvartit ja teisi poliitikuid; vastandust võimendab teine, tugevam opositsioon – Keskerakond ja teised erakonnad. Varjatult avaldub siin kolmaski vastasseis, juba esimeses lõigus väljendatud *Eesti muukeelsed elanikud* ja *eestlased*, juhtkirjas esindavad esimesi Mihhail Kõlvart ja Keskerakond, teisi *teised poliitikud* ja *teised erakonnad*. See on demagoogiline sildstamine imagoloogilise tööriistana (vt Priimägi 2015: 144). Kõnekas on ka see, et kõikides vastandustes on esimesel positsioonil muud rahvused ja teisel eestlased; seda on märganud ka kommentaarides. Lõigu viimane, viies lause viib intriigini, mida eelnev lause ette valmistas. Lause algab kõige üldisema vastandava sidesõnaga *aga*, mis väljendab ka etteheidet (vt EKSS). Subjekt, asesõna *nad* viitab siiski mitte rahvusrühmadele, vaid poliitikutele, kes rohkem mõtlevad oma valimiskampaaniale kui probleemi lahendamisele. Autor ütleb otsesõnu, et just poliitikute tegevusest on rohkem kahju kui kasu, kuna *õhutavad vaenu*, mis on eriti ebaeetiline, kuna kannatajateks on eelkõige *lapsed*.

Kolmas lõik algab manitsusega, mis on vormistatud keeluna: *ärge seda enam tehke*, täpsustus *kohalike valimiste kampaanias* annab märku, et korrale kutsutakse just poliitikuid. Põhjendus: *nii eesti- kui ka muukeelsete Eesti elanike soov selles küsimuses on ilmne*; milline just, näitas statistika esimese lõigus. Rõhutavad sõnad selles lauses on *väga ülekaalukas enamus*, *põhimõtteline* ja *ilmne*. Lõigu kolmas lause on taas imperatiivis, seekord jaatavas kõnes. Käsk *täita*, mitte *takistada* on üttega adresseeritud kõigile poliitikutele, ühtlasi tuletatakse meelde, et *pidurdatud* on 30 aastat. Lõigu viimane lause viitab tagajärgedele: *Eesti venekeelne koolisüsteem toidab rahvustevahelist ja toimetulekulõhet* – seos teise lõigu teise lausega, mis näitas, miks on vaja Eestis osata eesti keelt.

Neljandas lõigus minnakse eestikeelse õppe rakendamise vajaduselt praktilisele poolele. Siin pöördub autor taas rahva arvamuse poole: on selge, et algust soovitakse teha juba lasteaias, kuid *muidugi tekkivad lahkavused* on metoodika osas – kas eelistada täiesti eestikeelset või keelekümlusega lasteaeda. Vastanduses kõlab eestlaste hääl jõulisemalt, nemad eelistavad *ülekaalukalt*, samas kui teiste rahvaste eelistus vaid *kaldub* oma valiku poole; ka kollektiivne subjekt *eestlased* mõjub tugevamalt kui metafoorne agent *teiste rahvaste eelistus*.

Viimane, viies lõik jätkab eestikeelsele õppele ülemineku korralduslike küsimustega. Esimeses lauses nenditakse, et eri piirkondades on vaja *erinevaid lähenemisi* ja näidatakse, millised need piirkonnad on; jagamist ei ole põhjendatud, ei räägita ka, millist strateegiat millises piirkonnas rakendada peaks. Teises lauses öeldakse vaid et *jalgratast leiutada ei ole vaja*, kõige olulisem on poliitikute tahe *tegelikke edusamme saavutada*. Järgmise lause esimene osalause reedab, et autorile teadaolevalt mingit tegevuskava siiski ei ole: tingimusel, et poliitikutel on tahet, saab *hakata katsetama erinevaid lahendusi*. Jääb mulje, et õpilased, pedagoogid ja lapsevanemad peavad alustama, *hakkama katsetama* täiesti tühja koha pealt, midagi märkimisväärset siiani tehtud ei ole. Lapsed ja nende vanemad kardavad oma identiteedi ja emakeeleoskuse pärast, lühend *jms* jätab ühelt poolt loetelu avatuks, teisalt aga ähmastab nimetatud hirne. Järgnevas lauses on autor veendunud, et *need hirmud on ületatavad*. Pikkade eri struktuuriga liitlausete vahel mõjub lühike, vaid neljasõnaline lause väga konkreetselt ja usutavalt. Järgmine lause annab kaaluka põhjenduse: sisse tuuakse autoriteedi, Birute Klaas-Langi, *keelenõukogu esimehe* mitmekeelsuse kogemus. Kuigi eestikeelsed ametinimetused on sooneutraalsed (vt Mäearu 2008), kiputakse ajakirjanduskeeles kasutama ka ametinimetuste *nais-lõpulisi* vasteid (vt Olt 2004); selles tekstis mitte. Naiseksperdi kasutamine on mõneti erandlik (Pilvre 2011: 53). Ühtlasi kasutab autor võimalust väljendada oma väljaande seisukoha püsivust: samal teemal on kirjutatud ka kuu aega tagasi ja juba siis on sama autoriteedi poole pöördutud. Autoriteet on öelnud midagi, mis kehtib igal ajal ja erinevates kontekstides. Vihjatakse, et Birute Klaas-Lang on ka ise pärit mitmekeelsest kodust: *ta teab seda omast käest*.

Juhtkirja kõik kohustuslikud osad on olemas, struktuur on erandlik: autor annab oma soovitused ja väljaande seisukohad mitte järelduses, vaid juba kolmandas lõigus (vrd

Pullerits 1997). See on ühtlasi juhtkirja kõige jõulisem löik, järgnevad lõigud oma üldteoreetiliste suunistega mahendavad poliitikute aadressi öeldut. Kõlama jäävad mõtted, kuidas eestikeelsele haridusele üle minna: alustama peab võimalikult vara ja laiaulatuslikult, kuid arvestada tuleb kohalikust demograafilisest situatsioonist tingitud eripäradega. Juhtkirja eesmärk on näidata, et keeleõpe sõltub poliitikute otsustest.

5.3. Alustekstist tulenevad lähtekohad kommentaariumi interpreteerimiseks

Mõlemad juhtkirjad on esitatud teadjapositsioonilt, tõstatavad ühiskonnas aktuaalse teema ja loovad selle üle arutamiseks rea vaatnurki. Juhtkirjade ootushorisondid on loodud nappide vahenditega: siltidega markeeritakse teksti žanr (juhtkiri) ja antakse kood selle vastuvõtmiseks (arvamus), kogu lugemise ajaks ekraani ülaserava jääv Eesti Päevalehe vinjett hoiab silme ees väljaande kuvandit. Pealkirja järel kuvatud kommentaaride arv toimib reklaamina: teema on huvitav, tekstis on intriigi, lugejal on selle kohta midagi öelda.

Peamiste isutekitajatena, mis panevad lugeja artiklit klõpsama, toimivad pealkiri, foto koos allkirjaga ja tsitaatväljavõte. Fotodega rõhutakse tunnetele, püütakse nõ anda kätte helistik, milles järgnevat juhtkirja lugeda. Esimene foto muudab lugeja rahvus- ja keeleteemal valvsaks, teise artikli foto kutsub oma tasakaalukuses loole rahulikult kaasa mõtlema.

Mõlemad pealkirjad kalduvad pehme-kõva skaalal pigem pehme pealkirja poole, tõstes esile sensatsioonilist (eestvõitlejad on variserlikud) ja rõhutavad kontraste (keeleeõpe on nii kardetud kui soovitud), samuti manipuleerivad mõlemad pealkirjad lugejaga, jättes osa infot (tegijad) varju. Koos illustratsiooniga annab pealkiri „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“ lugejale signaali kakskeelsest haridusmudelist, mis ohustab ka eesti emakeelega õpilasi. Sama assotsiatsioonini viib ka pealkiri „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“.

Esimese juhtkirja tsitaatväljavõttes korduvad fraasid võimendavad pealkirjaga antut: pärast valimisi on olukord muutunud, antud lubadustest ei peeta kinni. Kõnekas on

artikli lõpus jagatud viide samateemalisele artiklile, mille pealkirjas on vastandatud Keskerakonda ja Reformierakonda nii, et sõna saanud autoriteet, *Lasnamäe linnaosa vanem* osutab nii peamisele takistusele – õpetajate nappusele – kui vastaste, *oravate* rumalusele. Juhtkirja pealkirja varjatud mõte ilmneb artikli lõpulauseni jõudes: variserlikud ei ole mitte eestikeelsele haridusele ülemineku eelnõu vastased, vaid selle koostajad-esitajad Reformierakonnast, kuna nende pika koalitsioonijaaja jooksul pole eestikeelsele koolile üle mindud; ka esitatud eelnõu oli halb ja eluvõõras. Parastavana mõjub soovitus katsetada väiksemas mastaabis. Argumentide tugevdamiseks on sisse toodud tsitaadid autoriteetidelt. Arvamusloole kohaselt ei jää autor neutraalseks, kuigi peidab kõige kritiseerivamad hinnangud „teiste“ ütlustesse. Sõnastuselt on esimene juhtkiri teisest teravam, kasutatud on üldtuntud metafoore ja võrdlusi, erakondade rahvakeelseid hüüdnimesid. Juhtkirjast jäävad meelde järgmised sõnad ja fraasid: *variserlikkus; eestvõitlejad; valimispropaganda; Eesti tuleviku mõttes suurim küsimus; eelnõu tagasilükkamine; assimileerija, integreerija, segregeerija* (kusjuures assimilatsioon on parim, segregatsioon halvim valik); *apartheid*; pealkirjast ja esiletõstetest lisanduvad: *Venemaa oht; ei ole õpetajaid; poliitikud on harimatud/rumalad*. Nimedest kõlasid Mihhail Kõlvart kui peamine vastane ja Raivo Vetik eksperdina.

Teise juhtkirja, „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“ pealkiri ja esiletõstetud annavad edasi Eesti venekeelse elanikkonna valmisoleku eesti keelt õppida, sest see on neile kasulik, kuid jätavad lahtiseks pealkirjas viidatud *kardetud*: kes ja miks kardab eestikeelset õpet. Kuna vastanduse üks osapool, venekeelsed elanikud, on nimetatud ja teine jääb varjatuks, siis eestikeelne lugeja võib selle tühiku omaenda hirmudega täita – kahjulikkuse nišile on ju osutatud, kuid see on täitmata. Ka juhtkirja tekst ei anna täit selgust, mida ja kellel eesti keele õppega seoses karta on. Lõpulõigis on juttu *laste ja vanemate* hirmust *identiteedi ja hea emakeeleoskuse säilimise* pärast, kuid ei nimetata, mis rahvusrühmast need *lapsed ja vanemad* on. Lugeja peab ise otsustama, mis mingile rahvusrühmale kasulik või kahjulik on; kusjuures vastandus nagu välistaks mõlemapoolse kasu.

Kuigi statistiliselt annab tekst edasi nii eestlaste kui venelaste seisukoha, kusjuures nähtub, et eestlased toetavad üleminekut eestikeelsele koolile enam kui venekeelsed,

esitatakse teemat venekeelsete positsioonilt. Eestlaste vaateid esindavad juhtkirjas vaid poliitikud; poliitikutid aga huvitavad enam valimistulemused kui *laste jaoks parimad tulemused*. Juhtkirja sõnakasutus rõhub küll lugeja tunnetele, kuid on siiski ametlik, kujundkeelt kasutatud ei ole. Tekstist jäävad meelde pigem mõtted kui väljendid: eesti keele õpe on venelastele kasulik; eesti keel hakkab kõige paremini külge lasteaias; valimiskampaaniates õhutatakse vastuolusid; 30 aastat pidurdamist; eestikeelne lasteaed (venekeelsetele); keelekümbelusega lasteaed; piirkondlikud erinevused; hirmud: identiteet, emakeeleoskus; erakondadest nimetati Keskerakond ja *teised* erakonnad; nimedest kõlasid Birute Klaas-Lang eksperdina ja Mihhail Kõlvart (negatiivse?) poliitikuna.

6. Kommentaariumi analüüs

6.1. Kommentaariumis esildunud teemad

Üleminekut eestikeelsele õppele konstrueeritakse erinevate teemade kaudu. Lähtuvalt alustekstide teemast on katustelemaks vene koolide üleminek eestikeelsele õppele. Seda konstrueeritakse erinevate, omavahel tihedalt põimunud teemade ja alateemade kaudu. Peamised teemad on haridus, keel, integratsioon, poliitika ja meediakajastus. Teemasid konstrueeritakse omakorda väiksemate alateemade abil, mis lähtuvad kas mõnest eelnevast kommentaarist, alustekstist või kultuuris üldiselt levinud seisukohtadest. Nii nagu teemad, on ka alateemad tihedalt põimunud nii oma teema kui kõikide teiste teemade alateemadega.

6.1.1. Haridus

Haridussüsteem. Kommenteerijad mõistavad haridussüsteemi kahel tasandil. Kõigepealt hõlmab see erinevaid haridusastmeid alates lasteaiast kuni kõrgkoolini välja (1). Alushariduses konkureerib eesti keel vene keelega, kõrghariduses inglise keelega.

- (1) meid ei ohusta mitte kakskeelsus riigis vaid hoopis kolmkeelsus. Algharidus vene keeles, aga kõrghariduses ajab juuri üha laiemalt inglise keel. Aga kõik on vait kuldid rukkis. (EPL 2019)

Teisel tasandil käsitletakse haridussüsteemi eesti ja vene koolina, mida praegu mõistetakse eraldiseisvaina, kuid kommentaarides ei olda üksmeelel, mida kujutab endast vene kool pärast üleminekut eesti õppekeelele, mis eesmärke see täidab ning kellele see on kasulik. Ühtede meelest on üleminekut vaja eesti kooli ja keele positsiooni tugevdamiseks (2). Teised on risti vastupidisel seisukohal: vene kooli kaotamise järel hakkavad kõik lapsed käima samas koolis, erinevused aga lagundavad identiteeti (3; 4).

- (2) Niikaua kuni venelastele eraldi haridussüsteemi ülal peetakse on vene keele eristaatus paraku möödapääsmatu. (EPL 2021)

- (3) Vene koolid on paratamatus, mis on vajalik eesti koolide säilimiseks (Tallinnas eriti). (EPL 2021)
- (4) Ja nüüd jätkub liberastidel häbematust väita, just nagu oleks keeleprobleemide lahendus see, kui väkestelt eesti lastelt eesti kool ära võtta. (EPL 2021)

Kooliastmeid hõlmavad kommentaarid on tihedalt seotud õppekeele alateemaga. Teised, eesti ja vene kooli kui koolisüsteemi käsitlevad kommentaarid on tugevalt põimunud keele, integratsiooni ja poliitika alateemadega. Eriti kujukalt ilmneb see näitest 4, kus emotsionaalselt rõhutatakse poliitikute alatust: *väikeste eesti laste* emakeelse hariduse ja heaolu hinnaga leevendatakse keele- ja integratsiooniprobleeme.

Haridusministrid. Haridust suunab eelkõige Haridus- ja Teadusministeerium ministriga eesotsas. Kriitikat jagub kõigi viimaste aastate haridusministrite kohta (5). Kõige enam arvustatakse Jürgen Ligi (minister 2015–2016), teda küll enam teravate väljaütlemiste kui konkreetse tegevuse pärast. Kui varasemaid ministreid süüdistati poliitilises kallutatuses, siis Liina Kersnat, Reformierakonna haridusministrit aastail 2021–2022, ei peetud valdkonna juhtimiseks piisavalt kompetentseks (6).

- (5) Kogu asi on töö korraldamises - haridusministeeriumi suutmatuse korraldada vene keelega asutuses eestikeelset õpet. aga kui vaatame kes minister on siis pole kahtlustki - enamus juhtudel korruptiivne kesik, sisserändaja poeg või skandaalne tegelane.... (EPL 2021)
- (6) Kas Kersna on lugenud põhikooli- ja gümnaasiumiseadust tähelepanelikult? (EPL 2021)

Haridusministrite alateema on seotud erakondade seisukohtade alateemaga, kuna minister viib ellu erakonna põhimõtteid ja väärtusi. 6. näide on seotud ka järgmise teemaplokiga – seaduslikkusega.

Eestikeelsele õppele ülemineku seaduslikkus. Seoses üleminekul eestikeelsele õppele tõstatati selle seaduslikkuse teema nii eestlaste kui muukeelsete seisukohast. Tuntu muret, mida ütleb rahvusvaheline õigus selle kohta, et nii suur osa rahvastikust ei saaks enam omandada haridust emakeeles (7; 8).

- (7) Teine asi on suur hulk venekeelseid Eesti kodanikke noorte seas. Kas neil on õigus emakeelsele haridusele? (EPL 2021)
- (8) diskrimineering on siis kui ei saa õppida riigikeeles. (EPL 2019)

Otseselt esimesest juhtkirjast mõjutatuks võib pidada viiteid varasematele määrustele ja nende täitmisele. Juhtkiri tõstis esiplaanile Reformierakonna kui seaduseelnõu esitaja – võimalik, et just seetõttu kritiseeriti eelkõige Reformierakonna tegevust (9).

- (9) Aastal 2002 võeti vastu valitsuse määrus vene koolide järk-järguliseks üleminekuks eesti keelsele õppele aastast 2007 ning 2017 oleksid kõik Eesti riiklikud koolid pidanud õpetama ainult eesti keeles. Ja kuidas varasoravad selle määruse täitmiseks valmistusid? No peab nentima, et üldse mitte kuidagi. (EPL 2019)

Üleminekus nähti ka ohtu eesti keele ja riigi säilimisele ning nende kaitseks juhti tähelepanu põhiseadusele (10).

- (10) Eesti riik ei pea kultiveerima seda, mis ei ole Eesti riigile omane. Võtke Põhiseadus välja ja lugege tähelepanelikult preambula läbi. Ikka uuesti ja uuesti, kui aru ei saa. (EPL 2019)

Näites esinev soovitus seadust korduvalt lugeda on esitatud vastuargumentide ennetamiseks ja vihjab kaudselt kõigi vastaste madalale intelligentsusele. Teiste kommenteerijate vähestele teadmiste osutamise võtet kasutati ka paljudes teistes kommentaarides. Alateema on seotud õppekeele ja intergratsiooniteema alateemadega.

Piirkondlikud eripärad. 2021. aasta juhtkirjas nimetati, et üleminekul eestikeelsele õppele tuleb arvestada piirkondlike eripäradega. Kommentaarides ollakse selle seisukohaga põhimõtteliselt nõus ja kirjeldatakse olukorda eri paigus. Pahameelega nenditakse, et umbkeelseid venelasi leidub kõigis Eestimaa paigus. Erilähenedmist peetakse tarvilikuks piirkondades, kus on ülekaalus muukeelne elanikkond: Ida-Virumaa, sh Narva; osa Tallinnast (11). Milles erilähenedmine seisneb, üldiselt ei räägita.

- (11) Minge Narva ja pöörake sealne vene rahvas eesti keelt rääkima ja pange sealsed vene lapsed eesti keelt rääkima!!! Sama lugu mujal Ida-Virumaa suurt osakaalu omava vene rahvusega haaratud linnades. Sama ka osaliselt Tallinnas, isegi ka osaliselt Tartuski. (EPL 2021)

Alateema on seotud koolisüsteemi alateemaga, aga ka keele- ja integratsiooniteemadega.

Hariduse rahastamine. Kommentaaridest nähtub, et hariduse rahastamist seostatakse eelkõige palgakuludega. Üldiselt ollakse teadlikud, et koolides napib õpetajaid,

probleemi lahendusena nähakse õpetajate palkade suurendamist. Riigikeele õpetamisega seotud kulude katteks soovitatakse riigieelarvest sihtotstarbelisi eraldisi (12). Hariduse tarbeks oleks võimalik saada raha kaitsekulutuste vähendamise, mis 2019. aasta suhteliselt turvalist rahvusvahelist olukorda arvestades ei tundunud halva mõttena. Kommentaari autor kasutab oma mõtte tugevdamiseks autoriteedi, Eerik Niiles Krossi väljaütlemist (13). On huvitav, et 13. näites antakse soovitus opositsioonis olevale Reformierakonnale, mitte mõnele koalitsiooniparteidest.

- (12) kõik muukeelses lasteasutuses riigikeele õpetamisega seotud kulud kaetakse riigieelarvest sihtotstarbelise eraldise kaudu. Küll siis õpetajad ka leitakse:) (EPL 2019)
- (13) Ja vahendid eetsikeele õpetamisega kaasnevate kulutuste katmiseks võtku reformikad kaitsekulude reall. Nii nagu Eerik Kross enne valimisi suure suuga lubas. (EPL 2019)

Koolide üleminekut eestikeelsele õppele samastatakse suuresti eesti keele õppega; selle jaoks riigi raha kulutada ei peeta otstarbekaks (14). Selle otsuse taga on ajalooliselt kujunenud võõraviha. Kokkuhoiu nimel ollakse nõus, et eri rahvused kasutavad sama koolimaja, kuid nad ei peaks koos samas klassiruumis õppima (15).

- (14) muiq,t!bld õppigu ise eesti keel ära, eesti riik ei pea okupantide keeleõppeks raha raiskama (EPL 2021)
- (15) [---] Eri rahvuste kooliosad võivad ühe katuse all olla, see on majanduslik kaalutus [---] (EPL 2021)

Kritiseeritakse vastutustundetut rahakasutust, üldistavalt viidatakse isiklikule kasule, teadlikule vargusele (16; 17).

- (16) Kui ministri laste vedamiseks ostetakse buss ja pannakse ametisse bussijuht siis mitu eesti keele kursust saaks selle raiskamise arvelt korraldada. Ja ega see pole üksikjuhtum (EPL 2021)
- (17) Kogu küsimus on algusest peale riigi rahakotist raha väljapetmises. Pärast antakse võlg lihtsalt andeks ja alustatakse uue nimega...Või nagu ütles kunagi üks Viru tänava kuulus õhumüüja..."Mis sest, et peksavad, aga raha on ju minu..." (EPL 2019)

Alateema on seotud integratsiooni ja poliitika temadega, viimastest eriti venestamise alateemaga.

Õpetajad ja juhtkond. Teadaolevalt on õpetajaid vähe, kuna elukutse pole prestiižne. Kommenteerijate meelest peaksid ka vene koolides õpetama eelkõige eestlased või õpetajad, kes valdavad eesti keelt, neid aga ei jätku eesti koolidessegi (18). Pädevate õpetajate ettevalmistamiseks pole korraldatud vajalikke koolitusi (19), samuti on jäänud kasutamata ENSV-aegsete mitut keelt valdavate õpetajate potentsiaal (20).

- (18) Koolide vastu ei tundud mingit huvi, kas on pedagooge või pole. Õpetajate elukutse tehti maha, et õpetajaid peaaegu reformi valitsusaja lõpuks polnudki enam, seda enam vene koolidesse eesti keele õpetajaid. (EPL 2019)
- (19) nüüd on vaja õpetajaid, kes oskaks õpetada teistest kultuuridest pärit lapsi. Need õpetajad on ette valmistamata. (EPL 2021)
- (20) Aga siis(ehk Eesti alguses), kui enamus õpetajaid rääkisid mõlemat keelt oli vaja lolli mängida. (EPL 2021)

Lahendusena nähakse vähemalt esialgu vähem professionaalsete õpetajate kasutamist (21). Loobuda tuleks vähese keeleoskusega koolijuhtidest ja õpetajatest, eesti keele omandanud venekeelsed õpetajad võiksid jääda (22). Eelisolukorras arvatakse olevat Tartu, kuna seal peaks olema lihtsam leida noori õpetajaid (23).

- (21) kes on seisukohal, et algklassides peaksid lapsi õpetama professorid, siis võivad nooremad ja vähemkogenenud edasi toimetada, baasteadmised on paigas. (EPL 2019)
- (22) Tegelikult tuleb alustada tipust – kõigepealt välja vahetada vene koolide/lasteaedade juhtkonnad, et seal ei oleks ühtegi „ei kommentaari” tegelast. Seal edasi tuleb minema lüüa need nõukaaegsed õpetajad, kes pole 30 aasta jooksul suutnud/tahtnud eesti keelt ära õppida. Kui direktor on eestlane ja õpetajate toas ei ole enam valdavaks nõukaaegne mentaliteet, siis on võimalik ka eestlasi vene kooli tööle saada. Praegu eestlane vene kooli tööle ei lähe, sest ei suuda õpetajate toa õhkkonda välja kannatada. (EPL 2021)
- (23) Ülikoolilinnas on uute - eestikeelsed vene koolides - esimese klassi õpetajate leidmine kergem kui mujal.(EPL 2019)

Vaadeldud juhtkirjade kommentaariumides õpetajate üldistes pädevustes ei kahelda, vajaka jääb ainult mitmekultuurilises keskkonnas töötamise oskusest. Alateemal on enam seoseid hariduse rahastamise, õppekeele ja integratsiooni teemadega.

Keeleõpe. Keeleõpet puudutavad kommentaarid keskenduvad pigem täiskasvanute keeleõppele, kus keelt omandatakse kursustel. Ühelt poolt teatakse, et keeleõpe on kallis

(24), teisalt arvatakse, et kursustest olulisem on motiveeritus ning keelekeskkonnas viibimine (25).

(24) Keeleõpe aeti nii kalliks, et lihtnimene ei pääsenud ligi. (EPL 2019)

(25) Tavalist suhtluskeelt saab omandada ilma mingite kursusteta. (EPL 2021)

Alateema on seotud mitme integratsiooni ja poliitika alateemaga.

Metoodika. Vähesel määral arutletakse kommentaariumis, kuidas peaks keelt õpetama. Eeskju soovitatakse võtta naabritelt: Rootsilt, Soomelt, Lätilt (26; 27). Keelekümblusest ollakse kuulnud, kuid seda ei peeta tulemuslikuks; keelekümblus seostub pigem poliitikute „punktikogumisega“ (28).

(26) Mine vaata näiteks Rootsis kuidas käib see keeleõpe, algul piltidega saab liikuma, areneb juba edasi isenesest. Lapsed on leidlikud. (EPL 2019)

(27) Kui omal "UMA MALO" minge õppige Läti või Soome käest. (EPL 2019)

(28) Pseudojutud keelekümblustest. Need mõned üksikud, kes selles osalesid polnud mingid näitajad. Nüüd on hea kilgata. (EPL 2019)

Teemal on tihedamaid seoseid poliitka alateemadega.

Hariduse kvaliteet. Ideaalis annab kool eluks vajaliku baasi sõltumata sellest, mis keeles toimub õppetöö (29). Kommenteerijaid teeb murelikuks, et eesti ja vene laste koosõpetamisel võib kannatada hariduse kvaliteet (30). On iseloomulik, et kaasmaalaste üldist haridustaset, eriti keeleoskust hinnatakse madalaks (31); vihjet harimatusele kasutatakse ohtralt sildistamiseks, kui soovitakse mõnd kaaskommenteerijat paika panna (32).

(29) Loeb see, mida õpetatakse, mitte see, mis keeles! (EPL 2021)

(30) isegi juba neljandiku võõrrahva esindajatest lastega segaklassides võivad eestlased ise kannatada halva ebakvaliteetse hariduse all. [- -] segaklasside moodustamine ja enne lasteaias segarühmade lubamine annab halva kolihariduse (EPL 2021)

(31) enamus räägivad nagu stibiilikud-ää-öö-ämm-mmm- iga teise sõna vahele sana mis venelastel nahui-pohui-j.n.e . Välismaa on väljamaa-see on aga põllumaa. (EPL 2021)

(32) Mis see sinu asi on, kus koolis Kõlvarti tütar, ema ,vanaisa jt. sugulased õpivad? Katsu kuidagi endaga hakkama saada. Õpi alustuseksi eesti keel ära! (EPL 2019)

Alateema on seotud õppekeele ja integratsiooniteemaga. Retoorilise võttena kasutatakse madalale haridustasemele vihjamist kõikides teemades: sildistatakse poliitikuid, ajakirjanikke, alustekstides viidatud eksperte, kaaskommenteerijaid.

6.1.2. Keel

Riigikeel. Riigikeelt defineeritakse kui vahendit, mis tagab sujuva asjaajamise ning välistab seeläbi diskrimineerimise (33). Samas tajutakse teravalt, et Eestis on võimalik hakkama saada ilma eesti keelt oskamata, seega on riigikeele positsioon nõrk ja prestiiž madal (34). Irooniliselt kõlab 35. näide, mis seab eesti keele kui riigikeele põhimõtteliselt kahtluse alla.

(33) tagatud on see, et kõik selles riigis, olenemata rahvusest, on võimelised üksteisega suhtlema arusaadavalt, riigikeeles! (EPL 2019)

(34) Niikaua, kui riigikeele oskamine pole VAJADUSEKS saanud, ei muutu siin midagi. (EPL 2019)

(35) Paberite järgi olla EV riigikeel eesti..... (EPL 2021)

Riigikeele nõrgas positsioonis peetakse süüdlaseks anonüümset *riiki* ja poliitikuid (36; 37), erakondadest nähakse enim süüd Keskerakonnal (38); 2021. aasta kommentaarides ka *liberastidel* (39).

(36) Riik ju "kõnetab" venelast vene keeles, teenindamine vene keeles (EPL 2021)

(37) Vaadake kui püüdlilikult poliitikud riigiteles ja mujal venet pursivad. Prosta prelest! (EPL 2021)

(38) Keskerakonna võimule saades oli üks esimesi tegemisi Eesti seaduste vene keelde tõlkimine, et jumalapärast ükski venelane ei peaks Eestis riigikeelt vajama. (EPL 2019)

(39) Täiskasvanutele venekeelse riigi ülal pidamisest liberastid loobunud ei ole. [---] Nad ju ei vaja eesti keelt, kui riik nendega vene keeles suhtleb. (EPL 2021)

Alateemal on seoseid vene keeleruumi alateemaga ja integratsiooni teemadega, poliitikateemadest venestamisega ja vandenõuteooriatega.

Õppekeel. Üldiselt ei peeta võimalikuks, et muukeelsed lapsed hakkaksid õppima eesti keeles, kuigi teatakse neidki, kes seda sooviksid (40). Oluliseks takistuseks peetakse ajafaktorit: eelnevatel aastatel tehtut ei peeta miskiks, kogu üleminek käivituks nagu alles nüüdsama (41).

(40) ja on opakaim, et paljud vene noored ise tahaks eestikeelset haridust ja isegi oskavad keelt päris hästi. (EPL 2019)

(41) Ja täna järsku tahavad tublid, ``rahvuslikult meelestatud`` varasoravad kõik sibulad panna järgmisest sügisest riigikeeles õppima. (EPL 2019)

Vene keel saavat klassis valdavaks juba mõne venekeelse õpilase olemasolul. Kui klassis on aga vene lapsi rohkem, suhtlevad ka eesti lapsed vene keeles (42).

(42) omal laps käib sellises koolis kus klassis on kolm eestlast ja üljäänud venelased nii, kui tund läbi, käib päris elu venekeeles. (EPL 2021)

Juhtkirjades on juttu ainult eesti ja vene õppekeelest, kommenteerijad toovad sisse ka inglise keele, milles nähakse ühelt poolt ohtu (43), teisalt aga tulevikku (44).

(43) Eesti on ametlikult juba kolmkeelne. Ülikoolis saab doktorikraadi kaitsta ainult inglise keeles. Pole ju omakeelseid oponente ja retsensente. Seega suht ühesuunaline minek. [- - -] Üheks väga oluliseks õppekava hindamiskriteeriumiks on inglise keelsete õppeainete olemasolu kavas, et välistudengid saaksid tulla ja siin õppida. Meie omi lapsi jääb aina vähemaks, raha ülikoolidele jääb aina vähemaks. (EPL 2021)

(44) Inglise keel on maailma keel. Hiinas, Venemaal on inglise keel samuti ametlikult kasutusel. Kogu EU kasutab inglise keelt. Inglise keel on rahvusvaheline teadus, äri, suhtlus jne. keel. Seega, on loomulik kui kõik eestlased oskavad eesti keelele lisaks inglise keelt ning inglise keel on kasutusel Eestis. (EPL 2021)

Õppekeele alateemal on kokkupuuteid teiste keeleteema alateemadega. Haridusteema lõikes on teema tihedalt põimunud õpetajate ja hariduse rahastamise alateemaga ning teistest teemadest keele ja integratsiooni alateemadega, kuna põhjused on paljuski kinni mentaliteedis ja motivatsioonis.

Kodune keel. Elades mitmerahvuselises keskkonnas, on inimestel eri rahvustest tuttavaid. Nende keeleveliku ja -kasutamise strateegiaid vahendatakse teistelegi. Valitud on pigem positiivseid näiteid, kus mitmerahvuselises peres kasvavad lapsed valdavad võrdselt hästi mitut keelt, sh ka eesti keelt. Ei jäeta märkimata, et sellised pered saavad ühiskonnas hästi hakkama (49). Kommentaariumis avaldatud näited sobivad

illustreerima juhtkirjas toodud mõtet keeleoskuse vajalikkusest ja siin edaspidi vaadeldavat integratsiooniteemat.

- (45) kõik on vanemate teha. Mul samamoodi tuttav, kelle lapsed juba päris pisikesest peast hakkasid suhtlema 3. keeles. Täiesti vabalt räägivad praegu nii vene kui eesti keelt, lisaks vanemate päritolumaa keelt. Saavad ühiskonnas igati hästi hakkama. Loomulikult käisid nad eesti lasteaias ja koolis. (EPL 2021)

Üks väheseid vene emakeelega inimesi arvab aga, et kodune keel on pere siseasi; temaga ollakse üldiselt nõus (50; 51).

- (46) Kuulge, mul on emakeeleks - vene keel, eesti keelt valdan hästi. Miks ma pean oma peres rääkima eesti keeles? (EPL 2021)

- (47) Oma peres rääkige kasvõi suahiili keelt. See pole tõesti kellegi asi. (EPL 2021)

Koduse keele teemal on ühisosa keele, meele ja lojaalsuse teemaga.

Vene keeleruum. Kommentaaride järgi on kõige enam vene keelt kuulda-näha kaubanduses: reklaamid on vene keeles ja müüjad räägivad vene keelt (48). Kujunenud olukorda ei peeta normaalseks ning seetõttu soovitatakse, et keeleinspeksioonil oleks suuremad volitused, sh võimalus määrata rangemaid karistusi (49).

- (48) Eesti on faktiliselt kahe ametliku keelega maa. Igasugused ametlikud teated, sildid, reklaamid, avaldatakse alati ka vene keeles. (EPL 2021)

- (49) Keeleinspeksioonile suuremad volitused, praegu tehakse küll trahvikesi ja märkusi, kuid asi edasi ei liigu. Ikka jõllitab umbkeelne "vabastaja" sind üle leti. (EPL 2019)

Vene keeleruumi teema on tihedalt seotud poliitikateema venestamise alateemaga, kergemalt ka riigikeele prestiižiga.

6.1.3. Integratsioon

Lõimumisviisid. 2019. aasta juhtkirjas seletatakse lahti mõisted *integratsioon*, *assimilatsioon* ja *segregatsioon*. Vähesed kommenteerijad arutlevad, mida üks või teine mõiste, aga ka nendega koos kasutatud sõnaühend *Lõuna-Aafrika apartheid* Eesti kontekstis tähendab (50; 51). Integratsiooniteemat riivatakse ka 2021. aasta juhtkirja kommentaariumis, kuigi selle alustekstis lõimumisviisidest ei räägita.

- (50) Siin ei suudeta assimilatsiooni ja segregatsiooni mõistetest aru saada - muidu neid omavahel segi ei aetaks. Praegune segregatsiooniline haridussüsteem ongi Lõuna-Aafrika apartheidi moodi süsteem ja Keskerakond toetab seda kõige rohkem. (EPL 2019)
- (51) Ainus toimiv "mitte-assimileeriv" alternatiiv oleks selle järgi ju teiskeelsest rahvast süüfiliselt vabaneda? [järgmises kommentaaris parandus] ikka füüsiliselt vabaneda [---] (EPL 2021)

Teema on seotud rohkem poliitika- ja vähem haridusteedadega, vähemal määral ka teiste integratsiooniteema alateemadega.

Keel, meel ja lojaalsus. Kommentaarides tundub venelaste meelsus olevat konstantne suurus, mida ei saa suunata, kasvatada või arendada. Ollakse üsna ühel meelel, et kool saab anda eesti keele oskuse, kuid ei taga eesti meelt ja lojaalsust riigile (52; 53).

- (52) Eestikeelne haridus ei teegi venelasest eestlast (EPL 2019)
- (53) Ja tegelikult, eesti keele kõrgtasemel oskus ei tähenda veel lojaalsust Eesti Vabariigile. Meil on hulgaliselt näiteid, kuidas Tallinna linna valitsemisel, Riigikogus ja Europarlamendis venekeelsed Eesti kodanikud, eesti keele oskajad, ajavad hoopis oma asja, mitte Eesti asja, pigem Putini asja. (EPL 2019)

Eestlastega on teisiti, nende meelsus ei suuda konkureerida vene mentaliteediga ning venelastega suheldes saavad neist kui mitte päris venelased, siis vähemalt venemeelsed: *eesti rahvuslik vaimulaad lahustub* (54). Sarnast mõtet väljendati ka haridussüsteemi alateemas.

- (54) Teine asi on juba eesti rahvusliku vaimulaadi (mentaliteet, hoiakuid) lahustamine suure osakaaluga võõrrahva esindajatega segaklassis aga see on teile juba raske mõista. ühendab rahvaid nende identiteeti lagundades. Väikerahvale tähndab see aga teadagi mida. Muidugi ka venelane saab segaklassis õppides eesti hoiakutega ja vaimulaadiga rohkem tuttavaks. Saab küll aga ka eestlastest õpilaste hoiakud kujunevad suheldes oma klassis sees venelastest eakaaslastega venepärasema mõtteviisi suunas. (EPL 2021)

Kahju eesti meelele on juba tehtud, vene mentaliteet domineerib tahes-tahtmata (55; 56).

- (55) Eest Vabariik on seda vaid nime poolest. Sisuliselt on see moodustis sama nagu Pensa oblast. Kõikjal vene keel ja meel. (EPL 2021)
- (56) Eesti on tõesti veider riik- pealtnäha nii patriootlik, samas 30 a peale iseseisvumist peame üleval venekeelset paralleelriiki - mida ise taunime. (EPL 2019)

Oli ka neid kommenteerijaid, kes tunnistasid, et inimesed on erinevad, nende väärtused on erinevad ning hoiakud võivad olla vägagi erinevalt kombineeritud (57).

- (57) Keegi endine muusikaõpetaja, mitmekülgsest haritud kunstihuviline ja väga meeldiv daam [---] Eesti keel küll konarlik, ütleks isegi puudulik, ent ta täiendab ennast. Oli seisnud Balti ketis, käinud ka laulupidudel. Samas käib pronksmehele lilli viimas, lindike rinnas. Ning ütleb - Putin minu armastus. [---] (EPL 2019)

Sellel alateemal on põimumisi rahvuste vaheliste suhetega, keeleteemadest koduse keele ja vene keeleroomiga ning poliitikateemadest venestamisega.

Rahvustevahelised suhted. Osa eestlasi on veendunud, et venelased vihkavad eestlasi (58).

- (58) Rusikas taskus nad käivad kõik. Oled sa näinud venelast kes ei vihka eestlast? Eesti on nende meelest tore maa aga eestlasi on liiga palju (EPL 2019)

Eestlased tajuvad, et muulaste probleeme märgatakse võrreldes eestlastega ebaproportsionaalselt palju (59). Kommentaaride järgi on venekeelsed elanikud väga teadlikud, et nende mured on alati esiplaanil, ning kasutavad seda ära. Mõne kommenteerija meelest suhtuvad isegi Eesti politseinikud ja kaitseväelased eestlastesse ja venelastesse erinevalt – nad ei julge venelasi karistada ning need võivad järjest enam omavolitseda (61).

- (59) Kohe juhtkiri ja ikka venelaste õnnetust elust. (EPL 2021)

- (60) Ja nüüd viimased arengud liberastlikus Eestis. Politsei julgeb kasutada jõudu (hirmutamistaktika) ainult eestlaste vastu, venelased jäetakse targu rahule, ükskõik kui rängelt nad koroonareegleid rikuvad ja kõige inetum, et isegi omaenda kaitseväge peab mööda seinäääri hiilima erariietes, et mitte okupanti tema anastaja mundris segada ja häirida. (EPL 2021)

Venelased omalt poolt tunnetavad, et eestlased vihkavad neid. Osa eestlasi ei eita seda, põhjused tuuakse ajaloolisest kontekstist ning kantakse üle kaasaega, tehes nii kõik venelased vastutavaks toonaste kannatuste eest (61).

- (61) Miks on vihavaen vene keele ja venelaste vastu? Soovitan tutvuda Eesti ajalooga. Näiteks alates aastast 1880 (vt vikipeediast märksõna "venestamine") ning edasi alates 1940. aastast. Paha ei teeks ka okupatsioonide muuseumi Vabamu külastus ja jalutuskäik Maarjamäele kommunismiohvrite memoriaali juurde. Ma arvan, et sa saad oma küsimusele vastuse. (EPL 2021)

Eestlased ei ole eriti integreerumisaltid, nad soovivad hoiduda ühistest ettevõtmistest teiste rahvustega. Just seoses üleminekuga eestikeelsele õppele viidati, et see takerdub eesti lastevanemate eitavasse hoiakusse (62). Üheks põhjuseks võib olla rahvuste vaheline vaen ja halvad kogemused Nõukogude ajast, kui katsetati eestlasi ja venelasi ühiste seinte vahele suruda (63).

- (62) ühtluskooli tegemiseks tuleb hakata välja vahetama esmalt lapsevanemaid. [põhjendus järgmises kommentaaris] sellepärast, et eesti lapsevanem ei luba "oma lase kooli" masiliselt venelasi. (EPL 2021)
- (63) Tallinna 1. Keskkooli püüti kunagi 1950-ndatel teha eestlaste ja venelaste segakooliks. See tõi kaasa suured kaklused erinevatest rahvustest õpilaste vahel. Kakluste pärast lõpetati ära. (EPL 2019)

Teema haakub integratsiooniteemadest eri rahvuste võimalustega Eestis ja poliitikateemadest venestamisega, viiteid on ka meediakajastusele.

Konflikti hoidmine. Osa kommenteerijaid peab poliitikuks vastutavaks integratsiooni vähese tulemuslikkuse eest (64). Integratsioonipoliitikat nähakse kui osa lõhestamispoliitikast, mille eesmärk on killustada rahvast, et see ei saaks tulemuslikult astuda valitseva ebaõigluse vastu (65); kommentaaridega üsna sarnases mõtestatuses ja sõnastuses võib selle teooria leida registreerimata erakonna Eesti Kodanikud kodulehelt (Erakond ... s. a.).

- (64) [paljud venelased õpiksid ja isegi oskavad eesti keelt] aga ei-vaja on hoida konflikti, sest hääled ikkagi! (EPL 2019)
- (65) Tegelik fakt kogu poliitilise tahtmatuse taga on lihtsalt "jaga-ja-valitse". Mistahes viis rahva killustamiseks on valitsevale klikile kasulik - ka inimeste eri keelega koolidesse eraldamine. Põhiseaduse keelele viitavatele osadele sülitamine on valitsuse jaoks selle juures kukepea... (EPL 2021)

Kui teiste alateemade puhul nimetatakse pigem erakondi kui kollektiivseid vastutajaid / süüdlasi, siis teadlikest vaenuõhutajatest räägitakse nimepidi, näiteks pronksiöö sündmusi peetakse nende teadliku tegevuse tulemuseks (66; 67).

- (66) [Vetik] on TEDLIK vaenuõhutaja, killustaja, vastandaja, eestlusevihkaja. Tema ja Lauristin koostasid pikki aastaid riigi integratsiooniprogrammide sisu ja suunasid seda protsessi. See tipnes 2007. aastal sovetide mässu ja lagastamisega Tallinna kesklinnas. Need olid nende integratsiooniprogrammide tulemused ja viljad. [---] (EPL 2019)

- (67) Linna segipööramise ja lagastamise arhitektid olid ikka vaimulinnast aaviksoo ja antsip - neil oli vaja seda pronksiööd. Ega venelased seda niipea ei unusta ka. Ja integratsiooniprotsess nulliti just selle piduuliku üritusega ära. (EPL 2019)

Integratsiooniteema sees on sellel alateemal ühisosa keele, meele ja lojaalsusega Eesti riigile ning rahvustevaheliste suhetega. Laiemalt on teema seotud poliitika alateemadega, ühe kommentaari (71) kaudu ka õppekeelega.

Eri rahvuste võimalused Eestis. 2021. aasa juhtkirja peamisi mõtteid on, et muulased saavad paremini hakkama, kui oskavad eesti keelt. Kommenteerijate arvamused jagunevad ses osas kaheks: ühed on sellega täiesti nõus (68) ja teised leiavad, et tööturul eelistatakse venekeelseid (69). Leitakse, et muulastele makstakse kõrgemat palka kui eestlastele (70).

- (68) Eesti keelt oskamata on venelastel vähem võimalusi ennast teostada. Erandeid on alati, kuid venelastel ja eestlaste vahel on põhjusega palgalõhe. (EPL 2019)
- (69) konkursil ühele kohale eelistatakse eesti keelt purssiv venelane, vastupidine on välistatud vähemalt pealinnas, Ida-Virumaal. (EPL 2021)
- (70) Lihttöölistel on asjad teisiti: eestlastest lödipüksid laovad Viimsis Haabneeme kauplustes riiulitele piimapakke ja saavad miinimumpalka, Haabneemes soojatorustikku ehitavad venelased-ukrainlased saavad Eesti keskmist palka. Ja see palgalõhe eestlastest lödipükste ja slaavlastest oskustöölise vahel aina suureneb. (EPL 2019)

Teema tervikuna on põimunud poliitikateemadest venestamisega ning keeleteemadest riigikeelelega.

Ränne. Kommenteerijad näevad ohtu, et venekeelsete ülekaaluga piirkondadest eelistavad eestlased ära kolida, mistõttu muukeelsete kontsentratsioon neis piirkondades suureneb veelgi (71). Sarnane teema tõstatati ka haridussüsteemi juures, kus vene kooli üleminekut eestikeelsele õppele nähti ühe sisemigratsiooni ajendina. Eestlaste lahkumist venekeelsetest piirkondadest ei peeta justkui heaks lahenduseks.

- (71) Lisaks võivad ka eestlased välja tõmbuda eriti Ida-Virumaa paikadest aga selline suundumus toimub kõikjal Eestis. (EPL 2021)

On neidki, kes peavad paremaks jätkata kahe eraldiseisva haridussüsteemiga. Kardetakse, et eesti laste haridusvõimaluste ahenemine Ida-Virumaal toob kaasa eestlaste täiendava lahkumise piirkonnast (72).

- (72) Parem säiligu praegune olukord, kui et ida-virumaa eestlased pagevad oma laste eestikeelse hariduse nimel mujale. (EPL 2021)

Oodatakse, et venekeelsed emigreeruksid Eestist, võimaliku sihtkohana nähakse Venemaad (73; 74). See lahendaks ka integratsiooniprobleemid, samas saadakse aru, et tegelikkuses see plaan ei teostu.

- (73) Kui on õnnetud, mingu oma vanemate sünnimaale. (EPL 2021)

- (74) Valikuid peaks olema kaks ja kohe. Kas võtad omaks eesti keele ja meelega või viiakse vägisi üle Narva silla. Kaua ikka võib vantide soove kannatada (EPL 2021)

Kõige enam ollakse mures jätkuva immigratsiooni pärast. Saabuvad uusimmigrandid on umbkeelsed ja üks nende tulekumotivaatoreid on teadmine, et on võimalik hakkama saada eesti keelt oskamata (75). Immigratsiooni saaks vähendada, kui tulijad teaksid juba ette, et peavad ära õppima riigikeele; see oleks ka majanduslikult kasulik, kuna surve piirile väheneks (76). Negatiivset suhtumist sisserännet võimaldavasse või soodustavasse poliitikasse väljendab selle vastandamine patriootlikkusega (77), kommentaarides tõlgendatakse just slaavlaste immigratsiooni poliitikute teadliku, võib-olla kuskilt mujalt suunatud tegevuse tulemusena.

- (75) Venelasi Venemaalt lastakse jätkuvalt juurde, uute korterite reklaamid torkavad teravalt silma ja kõige inetum, et tihti on mainitud, et vene keelega saab hakkama. (EPL 2021)

- (76) Kui siin ei saaks hakkama vene keelega riigikeelt oskamata, poleks vaja ka aia ehitamist piirile, sest polekski umbkeelsete venekeelsete siia tulla tahtjate tulva. (EPL 2019)

- (77) Selles pealtnäha nii patriootlikus Eestis on venekeelsete rändesaldo juba kümme aastat positiivne (EPL 2019)

Alateema on tihedalt seotud riigikeele ja keeleõppe teemadega, aga ka keele ja meelega ning poliitika teemaga.

6.1.4. Poliitika

Erakondade seisukohad ja koostöö. Vene koolide üleminek eesti õppekeelele sõltub otseselt poliitikute tööst: nemad koostavad tegevuskavad, määravad tähtsajad ja võtavad

vastu vajalikud seadusaktid. Keskerakonda nähakse selles küsimuses üsna üheselt venelaste õiguste / soovide eest seisjana ning ülemineku vastasena (78).

- (78) Rahvas on ammu seda [vene koolide sulgemine] oodanud aga kesikud on siiani vastu olnud (EPL 2019)

Kuigi 2021. aasta juhtkirja autor on veendunud, et venekeelsed elanikud soovivad eestikeelset haridust ja see on neile kasulik, tundub kommentaaride järgi, et tegelikult ei taheta eestikeelsele õppele üle minna. Vene elanikkonna soove arvestades on Keskerakond eestikeelsele õppele ülemineku vastu, kuid ta ei saavutaks midagi, kui tal ei oleks riigikogus liitlasi (79). Eesti poliitikamaastikul edukaid venelasi nähakse automaatselt ülemineku vastastena (80).

- (79) [--] KE-l ja nendega kaasajooksjail nagu praegu Isamaa ja EKRE on olnud kogu aeg piisavalt hääli, et eestikeelne kool ära hoida (EPL 2019)

- (80) Ikka ei saa aru, Reform ei ole kunagi üksi valitsenud, teised erakonnad on vastu olnud, eelnõud on maha hääletatud, Ossinovski tegi seepärast isegi valitsuse koos keskiga .. (EPL 2021)

Eraldi tähelepanu pööratakse EKRE eestimeelsetele sõnavõttudele, millele mõnuga vastandatakse vastupidist näitavaid tegusid (81).

- (81) Kuigi ekre räägib jutuga suurest rahvuslusest siis käitumine on koguaeg eestluse vastu. <https://www.err.ee/979988/toom-ullatav-et-ekre-haaletas-eesi-keele-kusimuses-koos-keskerakonnaga> (EPL 2021)

Kuna Reformierakond on olnud peaministri erakond kõige kauem, 2019. aasta juhtkirja arvutuste kohaselt 17 aastat, kuid tulemused ülemineku osas on kesised, siis panevad kommenteerijad vastutuse peamiselt Reformierakonnale. Kahtlustatakse, et tegelikult ei soovi üleminekut nemadki (82).

- (82) Aastakümneid pea liiva all hoidnud rehvorm lõikas kasu pead liiva all hoidmisega. Pead liiva all hoidnud rehvormierakond vist lootis, et probleem laheneb iseenesest, piisab loosungitest ja neidki katsuti valimiste eel peita liiva alla, et venekeelset elanikkonda mitte häirida. (EPL 2021)

Erakondade seisukohti vaagivaid kommentaare on arvukalt, rohkem kui näiteks kõiki keeleteema alateemasid hõlmavaid kommentaare kokku. Alusartiklist lähtuvalt keskendutakse haridusvaldkonnas tehtavale ja integratsiooniteemadele, enim aga poliitikateema teistele alateemadele.

Venestamine. Suurem osa poliitikuid ja erakondi arvustavatest kommentaaridest lähtus seisukohast, et järgitakse kas enda väärtusi või soovitakse valijaile meeldida. Väikese, kuid mõjuka osa moodustasid kommentaarid, kus nähti poliitikute tegemistes või tegematajätmistes viiteid teadlikult venestamispoliitikale. Eesti venestamine on osa Venemaa rahvuspoliitikast (83), Eestis viiakse seda läbi Venemaa juhtimisel ja rahastamisel (84; 85).

- (83) Mis on toimunud ja mis toimub. Kunagi üks meie peretuttav „kunagise juudi kooli direktori isa „selgitas minule „väga noorele poisile „millised plaanid on Kremli väikerahvastega. See ei kannata kirja musta „sest nii ühiskond tänapäeval toimib. (EPL 2021)
- (84) Miks Ekre järsku eesti vastaseks muutunud?? Kremli rahad või?
- (85) [---] keegi ei suuda õppida rasket eesti keelt ilma suurte eriteadlasteta. Ilmselt peavad need lepingupartneri juurest tulema.

Meenutatakse ka omaaegseid diplomaatide koole, kus õpetati Moskva-meelset poliitikat ellu viima (86).

- (86) Kogu maakeral olevad poliitikud oskavad ainult kaoseid korraldada, mis lõppevad pommide ja isegi aatom-pommidega ! Neil ju spetsiaalsed koolid selleks ! Diplomaatisteks nimetatakse . [---] (EPL 2021)

Kuigi keel on tihedalt seotud identiteediga ning peamiseks takistuseks *Kremli plaani* teostamisel võib olla just eestikeelne ja -meelne haridussüsteem, ei peeta selles vallas oma rea ajamist eriti suureks riskiks: *Putja ehk iniseb aastakese* (87). Teisalt valmistab vene õppekeele säilimine ette (Venemaalt juhitud) juba NSVL-is käivitunud venestamise plaani (88). Venestamispoliitika eest vastutavad Eesti poliitikud (89).

- (87) Mina pakun, et venelaste huvi eesti keele omandamise vastu saab suht odavalt suurendada sellega, et kinni panna venekeelsed gümnaasiumid. Nagu lopetati venekeelne korgharidus. [---] Putja ehk iniseb aastakese, ega ta mingi kooli parast kallale ei tule. (EPL 2021)
- (88) et eestikeelne kool ära hoida, et sovetiaegne venestamine põlistada. (EPL 2019)
- (89) 10. septembril kukutas Seeder oma fraktsiooniga ja koos EKREga eestikeelse kooli eelnõu. Ka nemad leiavad nagu KE, et venelased on Eestis väljavalitud rahvus, kes peab Eestis hakkama saama riigikeelt oskamata, sovetiaegne venestamine on püha ja puutumatu, Eestist peab saama vene oblast. (EPL 2019)

Venestamispoliitkale viitavaid kommentaare ei olnud ülemäära palju, kuid oma emtsionaalse esitusega pääsesid nad teiste hulgas väga hästi mõjule. Teemal oli seoseid kõikide teiste põhiteemadega.

Populism. 2019. aasta juhtkirjas viidatakse, et valimislubadusi ei täideta. Selle alateema kommentaarid illustreerivad juhtkirjas välja öeldud mõtet, üldiselt ollakse väga kriitilised. Poliitikud on võltsid (90), paljud teemad võetakse üles vaid valimiste eel (91; 92), kuid hüljatakse kohe pärast valimisi (93). Saadakse aru, et lubadusi uskudes ollakse petta saanud ning ollakse nõutud, keda uskuda ja valida.

- (90) Kõige rähgem näide reformi võltsist olemusest ongi just see haridussõda. (EPL 2019)
- (91) Refikaabakad hakkasid kogu aeg eesti keelt juurutama, enne valimisi, peale valimisi oli SOS !! Kuni uute valimisteni ja nii 4X !?!? Ja nüüd, etskae on jälle sellised " võitlejad " , et lase olla, Seltsimees pigiga eesotsas !?!? (EPL 2019)
- (92) Aga ratas ei taha valijaid kaotada, keegi ei vali teda peale venelaste, nii palju s.tta keeranud. (EPL 2019)
- (93) Teiseks, EKRE hülgas eesti keele ja meelega kohe kui valitsusse sai Keski kannupoisina. Ükski Eesti erakond pole 30 aasta jooksul midagi teinud Eesti, kui rahvusriigi ning eesti keele, kui ainukese riigi keele tagamiseks. (EPL 2021)

Paljudes tegemises nähakse varjatud eesmärki ennast kas või näiliselt positiivselt esile tõsta, et teistele varju heita (94; 95).

- (94) See eelõu oli ju tehtudki eesmärgiga panna koalitsioonile üks näதாகas, et näidata, kuidas refisotsid on äkki eestimeelseteks muutunud ja kuna sellise tähtajaga ei ole mitte kellelgi võimalik haridust eestikeelseks muuta, siis eelnõu täitis oma ülesande: st. näitas koalitsiooni venemeelsena. See on s.tane poliitika. (EPL 2019)
- (95) Eestis on poliitlisi jõude (olulisemad neist kaks parlamendierakonda.), kes loodavad sellest tänasest segadusest kasu lõigata. (EPL 2021)

Kuna poliitikud on äraostetavad (*Kremli rahad*), kasuahned ning nende eesmärk on vaid võimule pääsemine, siis lahenduseks on muuta valimisseadusi (96). Seejuures ei öelda, kes on see *meie*, kes seda peaks tegema.

- (96) No teeme ometi ümber valimisseadused nii, et vene valijate hääle saamiseks ei tule ära tappa Eesti riik ja keel. (EPL 2021)

Populism on kõige enam kommenteeritud alateema ning kommentaarid on seotud kõikide teiste temade ja alateemadega. Hulk kommentaare on sellised, mis ei seostu hariduse, keele ega integratsiooniga.

6.1.5. Meediakajastus

Reageeringud alustekstile. Kommenteerijad hoiavad end päevasündmustega hoolega kursis: loevad ajalehti, jälgivad televisiooni, kuulavad raadiot. See kumab läbi enda sõnade kinnituseks lisatud linkidest, olgu teema milline tahes, aga ka viidetest alustekstidele, teistele uudistele või meediumidele. Rahul ei olda ajakirjanike tööga üldiselt või konkreetse artikli sisu või teemavalikuga (97). Ajakirjanikud on äraostetavad (98) või on nad lihtsalt küündimatud (99).

- (97) Kasutada Eesti kirjeldamiseks sõna apartheid on kohane ehk täielikule idioodile. Muuga võib valdavalt nõustuda. (EPL 2019)
- (98) Agakas see pole mitte puna-lilla EPLi variserikkus, et ajab sellist sirgjoonelist „eesti asja”? sest juba mitmendat korda kritiseerib Delfi Reformierakonda!:) Ja ka valitsus jääb vist sama pikemaks ajaks: muidu D. ju midagi sellist ei teeks! (EPL 2019)
- (99) ei ole ju uudis, et gašgašluige leheneegrid mõistusega just ei hiilga, aga nii rumalat juttu annab ikka valmis punnitada. (EPL 2019)

Teemadest on kommentaarid enim seotud poliiticateemadega, kuna ajakirjandust nähakse eelkõige poliitikute hääletoruna, mitte ühiskonna probleemide erapooletu lahkajana.

Teised meediumid. Üksikutel juhtudel kommenteeriti ka teisi artikleid, väljaandeid, telesaateid (100; 101). Kummagi juhtkirja kommentaariumis jäid nad üsna omaette.

- (100) Huvitav, et eilse Esimese stuudio saate kohta ei ole isegi mitte ühtegi piuksu! (EPL 2019)
- (101) Just tuli meediasse tekst, et politikud on hakkama saanud yhe yli-super-sigadusega ! Nimelt tahavad nad seitsmekesi , asuda kahes kohas korraga . Euroopa liidus , seal Belgias vist ja kõikides maakolgastes , voi siis ka linnades . [---] (EPL 2021)

Otseselt meediakajastustele reageeritakse vähe. Meediatekstidest võetakse üle peamised teemad, kuid neid arendatakse pigem dialoogis teiste kommenteerijatega kui ajakirjanikuga. Side kommentaariumi teemadega on nõrk.

6.2. Teemade seosed sõnatasandil

Teemasid seovad läbivad mõistekobarad, mille moodustavad erinevat modaalsust väljendavad leksikaalsed vahendid. Õppekeele teema on otsesõnu seotud ülemineku teemaga. Eestikeelsele õppele ülemineku kui kommentaare läbiv ja ühendav teema toetub kolmele mõistegrupile: ülemineku eestikeelsele õppele, sihtrühm ja tulemus. Järgnevalt vaadeldakse, milliseid leksikaalseid valikuid tehakse, milliseid tähendusvälju üks või teine sõne hõlmab ja kuidas nad seovad teemasid.

Ülemineku eestikeelsele õppele. Üksiksõnade ja -väljenditena ritta seatult mõjuvad äärmuslike seisukohtade väljendajatena ühelt poolt *eesti koolide ülemineku vene keelele* ja teisalt *üldine eestikeelne haridus* – neis nimetatud eesmärgid käivad risti teineteisele vastu (vt joonis 1). Oma tegeliku tähenduse saavad sõnad kasutuskontekstis, näiteks lauses *Eestis venekeelse hariduse ära kaotamine tähendaks seda, et EESTLASTEL OMA KOOLE ENAM EI OLEKS* kätkeb venekeelse hariduse ära kaotamine paradoksaalselt sama mõtet, mida *eesti koolide ülemineku vene keelele*. Pea samasuguses sõnastuses väljendatakse ka vastupidist mõtet: *Nüüd on aeg teha ära see vene koolide sulgemine. Rahvas on ammu seda oodanud.*

Joonis 1. Vene koolide eestikeelsele õppele ülemineku nimetused kommentaarides

Ülemineku tähistamiseks on eri lausetes *asi/azi/asjad*, mis jätab objekti umbmääraseks, kuid lisab kerget iroonilist varjundit; sõna kasutatakse enam poliitikast rääkivates tekstides: *Reff [- - -] pole olnud kunagi tegelikkusest huvitatud. Kui oleks asja tõsiselt võtnud, oleks ka Ida-Virusse "eesti asja" viidud; Reform on siis süüdi, et teised erakonnad on asja pidurdanud?; nad tahavad asja viis aastat edasi lükata.* Üksikutes kommentaarides väljendutakse veelgi umbmäärasemalt, kasutades asesõna *see*; ka need tekstid kommenteerivad poliitikute tegevust. Kuigi 2019. aasta juhtkiri keskendus enam eelnõu põrumisele riigikogus ja 2021. aasta juhtkiri ülemineku seotud konkreetsetele tegevustele, nimetati 2019. aasta kommentaarides üleminekut ükskõik millises sõnastuses ligi kolm korda enam. Äärmuslikke seisukohti väljendavat sõnakasutust oli mõlemas kommentaariumis üsna võrdselt.

Ülemineku sihtrühmana nimetati kommentaarides kõige sagedamini *venelasi* (14 kommentaaris), *venekeelseid* (3 kommentaaris)⁶, ühe korra kasutati *venekeelne elanikkond*, *vene noored*, *vene koolid*, *vene rahvastik*, näiteks *mitte mingit motivatsiooni venelastele eesti keele õppimiseks tekitatud ei ole.* Riiklikes dokumentides nähakse sihtrühma laiemalt, nimetades neid *muukeelseteks*. Seda sõna kasutati kahes kommentaaris, lisaks öeldi veel *muukeelsed õpilased*, *teistest kultuuridest pärit lapsed*, *teiskeelne rahvas*. Üksikutes kommentaarides nähti ülemineku seotuna ka *eestlasi*,

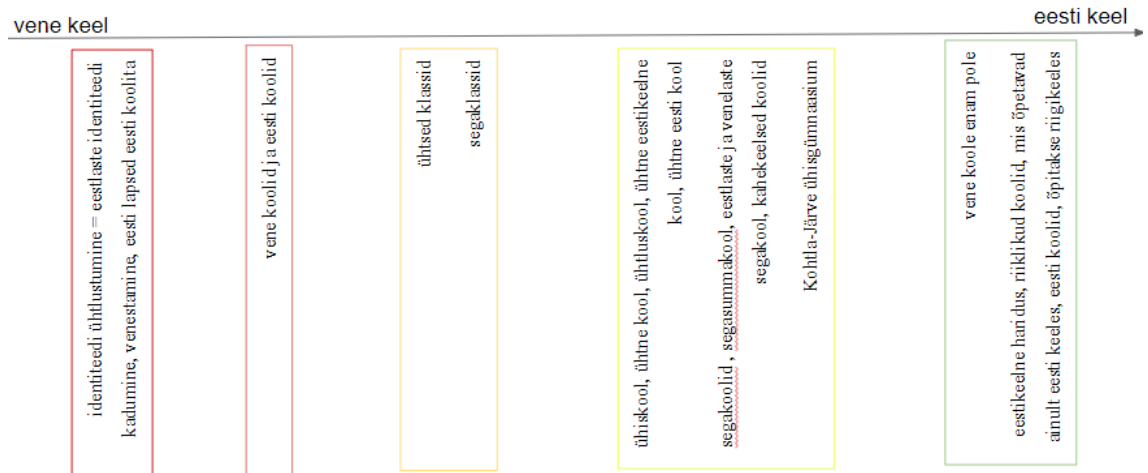
⁶ Eeltoodud arvud kajastavad ainult seoses haridusteamiga ehk ülemineku sihtrühmaga seotud nimetusi ja jätvad arvestusest välja teistes teemades esinenud muukeelsete nimetused.

eesti lapsi, isegi kõiki lapsi, näiteks Inimõiguste järgi diskrimineerib ratas oma valijaid kui ta on vastu riigikeele õpetamisel kõikidele lastele. Vaenulikkust, aga ka mälestust nõukogudeaegsest venestusest kandsid sõnad tiblud, sibulad, vandid, okupandid, näiteks t!bld õppigu ise eesti keel ära, eesti riik ei pea okupantide keeleõppeks raha raiskama. Vähemal määral vaenulikult, kuid siiski valvsaks tegevalt mõjuvad võõrrahva esindajad ja venemeelsed. Nagu eestikeelsele õppele ülemineku puhulgi, võidi pealtnäha neutraalset nimetust kasutada ka rahvust halvustavates kommentaarides. Rahvustele viitavaid sõnu kasutati rohkem integratsioonist kui koolidest rääkides.

Ülemineku tulemused. Eestikeelsele õppele ülemineku tulemustena (vt joonis 2) kasutati enam kui korra fraase *eestikeelne haridus* ja *eestikeelne kool*, järgnesid *riiklikud koolid, mis õpetavad ainult eesti keeles, eesti koolid, haridus riigikeelne, õpitakse riigikeeles, vene koole enam pole*. Neid sõnu kasutanud kommentaarides peeti üleminekut kasulikuks, näiteks *tagatud on see, et kõik selles riigis, olenemata rahvusest, on võimelised üksteisega suhtlema arusaadavalt, riigikeeles!* Koole, kus koos peaksid õppima eesti ja muukeelsed õppurid, nimetati kui *ühiskool, ühtne kool, ühtluskool, ühtne eestikeelne kool, ühtne eesti kool, segakoolid, segasummakool, eestlaste ja venelaste segakool, kahekeelsed koolid* ja näitena toodi *Kohtla-Järve ühisgümnaasium*⁷. Terminit *ühiskool* ja selle variante kasutati vähestes pooldavates kommentaarides, näiteks *jätksuutlikuse vaatest on ühtne eestikeelne kool ülioluline*, hoopis rohkem aga eitavalt suhtuvates kommentaarides, näiteks *ühtne kool - õige nimega segakool - tähendab et eesti lastel enam eesti kooli ei ole*; sama on märgata fraaside *ühtsed klassid* ja *segaklassid* kasutamisel. Seejuures on haridussõnastikus *ühtluskool* defineeritud kui „koolikorraldus, milles iga järgmine aste tugineb eelmisele ning võimaldab nii tõrgeteta üle minna ühest koolist teise“ (HAR).

---

⁷ Kohtla-Järve Ühisgümnaasium on lõpetanud oma tegevuse. Haridus- ja teadusministri käskkirjaga 17. maist 2018 asutati uus, eesti õppekeele riigigümnaasium – Kohtla-Järve Gümnaasium. Kool alustas tööd 1. septembril 2019; kooskõlas Kohtla-Järve linnavalitsusega kaotati alates 2019/20. õppeaastast kohalike omavalitsuste gümnaasiumiosad. (Kohtla-Järve Gümnaasium s. a.)

Joonis 2. Vene koolide eesti keelele ülemineku tulemuste nimetused kommentaarides

Kommentaaries kasutatavad sõnad seovad omavahel teemasid, aga väljendavad ka kommenteerijate meelsust. Tajutav on kirjutajate mure oma maa ja keele saatuse pärast, sellest räägivad enam just negatiivse keelevärvinguga sõnad. Mure tekitab viha nende vastu, keda arvatakse süüdi olevat. Kommentaarides esinevad ohtrad kirjavead ei kõnele niivõrd kommenteerijate kirjaoskusest, kui nende emotsionaalsusest – mida enam vigu, seda emotsionaalsem on tekst (Wallace 2002). Teema on inimestele tähtis ja nad otsivad parimat lahendust, mis nende pingeid maha võtaks. Need, kommentaariumi põhjal tehtud järeldused kinnitavad Pulveri (2012) esitatud seisukohta, et integratsiooni alal on vaja enam teha tööd eestlaste kui teiste rahvuste esindajatega.

Kokkuvõte

Vene koolide üleminek eestikeelsele haridusele puudutab otseselt küll Eesti vähemust – vene koolide õpilasi, lapsevanemaid, õpetajaid, koolide juhtkondi –, kuid teema läheb korda ka etnilistele eestlastele. Sellest tulenevalt on vaja uurida eri osaliste arvamust. Magistritöö eesmärk oligi juhtkirjade ja nende kommentaariumide põhjal selgitada välja eestikeelse meediaväljaande ja selle lugejaskonna arvamused seoses vene koolide üleminekuga eestikeelsele õppele. Selline lähenemisviis võimaldab saada sellist teavet, milleni sotsioloogiliste küsitlustega ei jõuta.

Esmalt soovisin vastust küsimusele, kuidas juhtkirjade kaudu kujundatakse lugeja ootushorizont. Juhtkirjade analüüsist ilmnes, et mõlema alusteksti pealkiri juhatab kätte teemavaldkonna: eestikeelne kool/õpe/haridus. Esimene pealkiri „Eestikeelse kooli eestvõitlejate variserlikkus“ tõstab fookusesse mitte niivõrd haridusküsimuse, kui just eestvõitlejad – poliitikud, kes määravad, millal, kuidas ja mis vahenditega minnakse üle eestikeelsele õppele. Sihtrühm on passiivne, nende hulgas eestvõitlejaid ei paista olevat. Teine pealkiri „Eestikeelne õpe, soovitud ja kardetud“ viitab, et juttu tuleb õppekeelega seotud soovidest ja hirmudest, seega võiksid aktiivses rollis olla ülemineku sihtrühm ehk muukeelsed õppijad, õpetajad ja lapsevanemad. Nende hääl küll kõlab juhtkirjas, kuid aktiivseks pooleks on selleski artiklis eestlastest poliitikud. Seega on mõlemad artiklid poliitiliselt laetud, häälestades ka lugejaid poliitilist meelsust jagama. Kuna traditsiooniliselt on keelt seostatud eelkõige rahvuse ja identiteedi osana, puudutab *Eesti tuleviku mõttes üks suurimaid küsimusi* (EPL 2019) kogu ühiskonda, mitte ainult neid, kes peavad eesti keeles õppima hakkama. Elav vastukaja nii sõnaliste kommentaaride kui märgiliste väljendustega näitab, et nii see ongi. Kommentaarid on küllaltki polariseeritud: vastandatakse ennast ja teisi kommenteerijaid, erakondi, eesti- ja venemeelseid, tarku ja rumalaid, patriotismi ja vandenõuteooriad.

Kommentaariumi temaatilisest analüüsist ilmnes, et käsitletav teemade ring on lai ja omavahel tihedalt põimunud: samas kommentaaris võib olla juttu keeleõppest, ajaloolistest praktikatest, inimõigustest, integratsioonist, poliitikute eesmärkidest vms. Kommentaariumides on kujunenud üldiseks, et alustekstist tuleneval kitsal teemal

(üleminek eestikeelsele õppele) kommenteeritakse vähe, küll aga tuuakse sisse suured teemad (poliitika) ja keskse teemaga haakuvad naaberteemad (keelepoliitika, integratsioon). Põhiteemat konstrueeritakse väiksemate alateemade abil, alateemad omakorda kätkevad mõttekordusi, mis lähtuvad kas mõnest eelnenud kommentaarist, alustekstist või mujal välja öeldud stereotüüpidest ehk nn käibetõdedest.

Kuigi juhtkirjad alustekstidena annavad katusteemana ette haridusteema – vene koolide ülemineku eestikeelsele õppele – ei piirduta kommentaarides ainult katusteemaga. Juhtkirjadele kirjutatud kommentaarid jagunevad viie teema vahel: haridus, keel, integratsioon, poliitika ja meediakajastus. Teemad ei ole mahult võrdsed, samuti ei ole võrdne nende seotus teiste teemade ja alateemadega. Kõige rohkem kommentaare on poliitikateemal, moodustades umbes kaks kolmandikku kõigi kommentaaride mahust. Kõige vähem on kommenteeritud alustekste ja muud meediakajastust. Kõige enam alateemasid on haridusteemas ja kõige vähem poliitikateemas, peale väikesemahulise meediateema. See-eest on poliitikateemal kõige enam seoseid teiste teemade ja alateemadega: vaid väga väikesemahulises koduse keele alateemas saadakse hakkama poliitikata. Poliitika alateemadest on „suhtlusaltim“ venestamine – mahult on alateema väike, kuid kommentaarid on emotsionaalselt mõjuvad ning seotud kõige enam integratsiooni alateemadega: keele, meelega ja lojaalsusega, rahvustevaheliste suhetega, poliitikutele kasuliku konfliktiga, eri rahvuste võimalustega Eestis ja rändega. Lisaks tulid teemadena esile haridussüsteem, hariduse rahastamine, riigikeel ja vene keeleroom.

Juhtkirjade temaatilisest analüüsist ilmnes, et esildunud teemad on omavahel tihedalt põimunud. Kõikides põhiteemades on nišš poliitikale, lisaks on poliitikateemades hulk kommentaare, mis jäävad väljapoole haridus-, keele- ja integratsiooniteemat. Kommentaaride tegelik eesmärk on arutleda riigikogu erakondade tegevuse ja huvide üle. Haridusteemat kasutatakse, nii nagu alustekstideski, kui vahendit peamise eesmärgi täitmisel. Keele-, haridus- ja integratsiooniteema on omavahel tihedalt poliitikaga seotud: integratsioon on poliitiline eesmärk, keel on selle saavutamise üks vahendeid, mille kättesaadavuse peab tagama haridussüsteem.

Sõnalisest analüüsist ilmnes, et kommenteerijad orienteeruvad erakondade maailmavaatelistes seisukohtades hästi, lugejatele kommenteeritakse poliitikute tegevust ja tagamaid. Poliitikute endi poole ei pöörduta ei kriitika ega ka nõuannetega. Võimalik, et neid ei tajuta kommentaariumi lugejatena, erakondade hääle kommentaariumisse toojatena aimatakse palgalisi kommenteerijaid; ei teata, kes need on, aga vähimagi kahtluse korral ollakse varmad halvustavalt sildistama: *trollikontor, sina oravsotside troll, tõllipartei palgalised* (EPL 2019). Kommentaariumi külastajaid õpetatakse seostama poliitikute tegusid ja sõnu ning teatakse, kes ja kus on niiditõmbajad ja võtmefiguurid, kusjuures sageli eeldatakse, et teised seda ei taipa.

Esildunud teemasid teemasid läbivad sünonüümsetest sõnadest ja väljenditest koosnevad mõistekobarad. Eestikeelsele õppele üleminekut kui katusteemat toetab kolm mõistegruppi: üleminek eestikeelsele õppele, sihtrühm ja tulemus. Oma mõtete, veendumuste ja hoiakute väljendamiseks kasutati emotsionaalselt eritasandilisi sõnu.

Valitud kommentaariumide põhjal ilmnes, et üldiselt peeti vene koolide üleminekut eestikeelsele õppele vajalikuks: kui just otsesõnu selle vajadust ei kinnitatud, siis anti oma n-õ vaikiv poolehoid, rääkides näiteks hääletustulemustest, erakondade seisukohtadest ja üksikute poliitikute tegemistest, õppekvaliteedist jne; hoolega kritiseeriti valitsuse tegematajätmisi, protsessi venimist ning poliitikute tahtmatust arvestatava tulemuseni jõuda. Tekstides nimetati üleminekut eestikeelsele õppele nii otse kui rohkem või vähem eufemistlikult, väljendades sõnavalikuga päris kujukalt oma suhtumist, lootusi ja hirme – laiemalt võttes teemasid, mis üleminekuga seostuvad.

Kirjandus

Asser, Hiie 2003. Varajane osaline ja täielik keeleimmersion Eesti muukeelse hariduse mudelitena. Tartu.

Baker, Colin 2005. Kakskeelne laps: Kakskeelsuse käsiraamat lapsevanematele ja õpetajatele. Haridus- ja Teadusministeerium, El Paradiso.

Baker, Colin 2006. Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. Third Edition. Multilingual Matters.

Brummett, Barry 2019. Techniques of Close Reading. SAGE Publications.

Cardon, Dominique 2020. Digikultuur. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Eesti kirjakeele sagedussõnastik 2002. Koost Heiki-Jaan Kaalep, Kadri Muischnek. Tartu: TÜ kirjastus.

Eesti NSV keeleseadus 1989. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/30669>.

EHIS = Eesti Hariduse Infosüsteem. <https://www.ehis.ee/>.

EKAK 2011 = Eesti keele arengukava 2011–2017. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

EKAK 2021 = Eesti keele arengukava 2021–2035. Haridus- ja Teadusministeerium. <https://www.hm.ee/media/1513/download>.

EKG II = Erelt, Mati; Reet Kasik; Helle Metslang; Henno Rajandi; Kristiina Ross; Henn Saari; Kaja Tael; Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: kiri. Tallinn: ETA Keele ja kirjanduse instituut.

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/ekss/>.

Erakond Eesti Kodanikud *s. a.* <https://eestikodanikud.ee/glossary/jaga-ja-valitse/>.

Erelt, Mati 2014. Eesti keele lauseõpetus: Komplekslause. Tartu: Tartu Ülikool.

Erelt, Tiiu 2002. Eesti keelekorraldus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine ja hindamine 2007. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

- Euroopa Komisjon 2019. Hariduse ja koolituse valdkonna ülevaade 2019. Eesti.
https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-estonia_et.pdf.
- HAR = Haridussõnastik. <https://www.eki.ee/dict/haridus/index.cgi?Q=&F=M&C06=et>.
- HaS = Eesti Vabariigi haridusseadus. Riigi Teataja. RT 1992, 12, 192.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019084>.
- Hennoste, Tiit 2010. Kommikoer ja pommikoer: Üksteist lugu eesti ajakirjandusest.
 Tallinn: Kultuurileht.
- Hill, Steve; Paul Lashmar, 2014. Online journalism: The essential guide. London: Sage.
- HTM 2018 = “Eesti keele arengukava 2011–2017“ elluviimise vahearuanne. Tartu:
 Haridus- ja Teadusministeerium.
<https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/vahearuanne.pdf>.
- Hussar, Annika; Mariko FASTER 2015. Eestlaste hüüdnimedest. – Emakeele Seltsi
 aastaraamat 61, lk 110–134.
- HVAK 2021 = Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035. Haridus- ja
 Teadusministeerium. <https://www.hm.ee/media/1488/download>.
- Jauss, Hans Robert 1977. Ästhetische Erfahrung und literarische Hermeneutik.
 Versuche im Feld der ästhetischen Erfahrung. München: Fink.
- Kallas, Kristina; Elvira Küün 2019. Diskussioon kakskeelsest haridusest:
 teadusuuringud ja Eesti mudelid. – Riigikogu Toimetised: Rahvusülikool 100, 40, lk
 135–149.
- Karlep, Karl 1998. Psühholingvistika ja emakeeleõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli
 Kirjastus.
- Kasik, Reet 2006. Meediaaudiste aktant. – Lähivertailuja, 17, lk 155–165.
- Kasik, Reet, 2008. Meediateksti analüüs: eesmärgid ja meetodika. – Tekstid ja taustad V:
 Meediatekstide keelekasutus ja selle sotsiokultuurilised taustad. Toim Reet Kasik. Tartu:
 Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 10–43.

Keeleamet 2021 = Keeleameti 2021. aasta tegevuse aruanne.

<https://www.keeleamet.ee/media/80/download>.

KeeleS 1995 = Keeleseadus. Riigi Teataja. RT I 1995, 23, 334.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/28746>.

KeeleS 2011 = Keeleseadus. Riigi Teataja. RT I, 18.03.2011, 1.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/118032011001?leiaKehtiv>.

Kerge 2002. Kirjakeele kasutusvaldkondade süntaktiline keerukus. – Tekstid ja taustad: Artikleid tekstianalüüsist. (Tartu ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 23.) Toim Reet Kasik. Tartu: Tartu Ülikool, lk 29–46.

Kerge 2004. Veebikommentaariumi mitmetahuline maailm. – Tekstid ja taustad III. Lingvistiline analüüs. Toim Reet Kasik. Tartu: Tartu Ülikool, lk 51–73.

Klaas-Lang, Birute 2018. Läti keelepoliitika õppetunnid. – Postimees, 12.12.2018,

<https://arvamus.postimees.ee/6474917/birute-klaas-lang-lati-keelepoliitika-oppetunnid>.

KodS = Kodakondsuse seadus. Riigi Teataja. RT I 1995, 12, 122.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/104082022012?leiaKehtiv>.

Kohtla-Järve Gümnaasium *s. a.* Meie lugu. <https://kjpg.ee/meie-kool/meie-lugu/>.

Kokk, Aavo; Krista Aru (koost) 2005. Päevaleht ja tema ajastu. Eesti Päevalehe Kirjastus.

Kurvits, Roosmari 2010. Eesti ajalehtede välimus 1806–2005. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. <https://dspace.ut.ee/handle/10062/15897>.

Kurvits, Roosmari; Tiit Hennoste (1994). Ajalehe kujundamine. Tartu: Tartu Ülikool.

Kutsekoda. Kutsestandardid: Õpetaja, tase 7.

<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10824233>.

Lukk, Maarika; Kadri Koreinik; Kristjan Kaldur; Virve-Anneli Vihman; Anneli Villenthal; Kats Kivistik; Martin Jaigma; Anastasia Pertšjonok 2017. Eesti keeleseisund. Tartu: Tartu Ülikool, Balti Uuringute Instituut (IBS).

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/56511/Aruanne_2017.pdf?sequence=5&isAllowed=y.

- Masso, Anu; Katrin Kellao, Valeria Jakobson 2013. Üleminek riigikeelsele gümnaasiumiõppele: Vilistlaste seisukohtade Q-metodoloogiline diskursusanalüüs. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 9. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 161–179.
- Mayring 2010. Qualitative Inhaltsanalyse: Grundlagen und Techniken. Weinheim, Basel: Beltz.
- Mäearu, Sirje 2008. Kas naine on *esimees* või *esinaine*? – Keelenõuanne soovitab 4. Koost ja toim Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 79.
<https://keeleabi.eki.ee/pdf/079.pdf>.
- Olt, Kerli 2004. Sooliselt markeeritud sõnavara trükiajakirjanduses. – Tekstid ja taustad III: Lingvistiline tekstianalüüs. Toim Reet Kasik. Tartu: Tartu Ülikool, lk 90–107.
- Pilvre, Barbi 2011. Naiste meediarepresentatsioon Eesti ajakirjanduskultuuri ja ühiskonna kontekstis. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
<https://dspace.ut.ee/handle/10062/17921>.
- PGS = Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Riigi Teataja. RT I 2010, 41, 240.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410>
- Priimägi, Linnar 2015. Propagandasõda: Teooria ja praktika. Eesti Keele Sihtasutus. Programmid 2023. Haridus- ja Teadusministeerium.
<https://www.hm.ee/eesti-keel-ja-voorkeeled/eesti-keel/programmid>.
- Pullerits, Priit 1997. Ajakirjanduse põhižanrid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- PS = Eesti Vabariigi põhiseadus. Riigi Teataja, RT 1992, 26, 349.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002>.
- Pulver, Aleksander 2012. Projekt „Muukeelne laps Eesti koolis“. Lõpparuanne. Tallinn: Tallinna Ülikool.
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40681/Keel_muukeelnelaps.pdf.
- Rebane, Raul 2019. Hirmust eduni. Meediasuhtluse 8 reeglit. Menu Meedia.
- Riiklik programm „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000–2007“ 2000. Riigi Teataja. RTL 2000, 49, 740. <https://www.riigiteataja.ee/akt/82230>.

Salvet, Sander 2012. Venekeelsete gümnaasiumide üleminek eesti õppekeelele eesti- ja venekeelses Delfis 2007–2011. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

<https://dspace.ut.ee/handle/10062/25866>.

Seletuskiri 2022 = Eestikeelsele õppele ülemineku tegevuskava 2022–2030 seletuskiri. Haridus- ja Teadusministeerium.

https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-11/Eestikeelsele%20%C3%B5pp%20%C3%BClemineku%20tegevuskava%202022_2030%20seletuskiri_2.pdf.

Siiner, Maarja 2012. Towards a more flexible language policy: a comparative analysis of language policy design in Denmark and Estonia. Doctoral dissertation. Tartu:

University of Tartu Press. <https://dspace.ut.ee/handle/10062/28036>.

Siiner, Maarja; Triin Vihalemm 2013. Jätkusuutlik keelepoliitika. Kus ja kuidas. – Keel ja Kirjandus, 2, lk 81–94.

Sõnaveeb = EKI ühendsõnastik 2022. Eesti Keele Instituut. <https://sonaveeb.ee/>.

SYS = Sünonüümisõnastik. <http://dict.ibs.ee/syn/>.

Tammaru, Tiit 1999. Venelased Eestis: ränne ja kohanemine. Tallinn:

Sisekaitseakadeemia.

Tegevuskava 2022–2030 = Eestikeelsele õppele ülemineku tegevuskava seletuskiri.

Haridus- ja Teadusministeerium.

https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-11/Eestikeelsele%20%C3%B5pp%20%C3%BClemineku%20tegevuskava%202022_2030%20seletuskiri_2.pdf.

Tomusk, Ilmar 2015. Keeleseadusest Eestis. – Õiguskeel, 3, lk 1–7.

<https://www.just.ee/media/249/download>.

Tomusk, Ilmar 2019. Vee kooli üleminekust eesti õppekeelele. – Õiguskeel, 1, lk 1–10.

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ilmar_tomusk_vene_kooli_uleminekust_ees_ti_oppekeelele.pdf.

Valge, Jüri 2014. Keeleseadus 25 (80). – Õiguskeel, 1, lk 1–7.

<https://www.just.ee/media/261/download>.

Valitsus kinnitas haridusvaldkonna ja eesti keele arengukava, 2021. – Vabariigi Valitsus, 11.11.2021.

<https://www.valitsus.ee/uudised/valitsus-kinnitas-haridusvaldkonna-ja-eesti-keele-arengukava>.

Vare, Silvi 1998. Eesti keel teise keelena vene õppekeelega koolis. – Mitmekultuuriline Eesti: Väljakutse haridusele. Projekti „Mitte-eesti noorte integratsioon Eesti ühiskonnas“ väljaanne (VERA II). Tartu, lk 99–124.

Vare, Silvi 2006. Vene koolide valmisolekust üleminekuks eesti õppekeelega gümnaasiumile 2007. aastal. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 2. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 303–325.

Wallace, Patricia 2002. Internetipsühholoogia: rollid elus ja Internetis. Tallinn: Valgus.

Weintraut, Alan 2002. Writing an editorial.

<https://www.scribd.com/document/434326178/Writing-an-Editorial#>.

Constructing the transition to Estonian language based education in Russian schools in editorials and comment sections. Summary

In the consciousness of a significant part of the population, proficiency in the Estonian language and Estonian language based education are closely related to the question of nationality. Political discussions tend to focus more on identity, and as a result, public debates on the transition of Russian schools to the Estonian language involve not only teachers, students, and parents but also a broader population with a nationalistic mindset. It has been observed that the topic experiences a certain periodicity in its relevance: under normal circumstances, the media addresses the issue of Russian schools in relation to elections, especially parliamentary elections, and some increase in attention is also noticeable at the beginning of the school year (see Salvet 2012).

Education-related matters are predominantly covered in news and opinion articles in both national and local publications, as well as party publications. Readers can also contribute their opinions in the comment sections of online articles. The content and form of media texts are quite predefined by genre, while comments, as a genre, are more open and casual than any other opinion piece, including reader letters. Editorials, due to their genre-specific goals — explaining, persuading, teaching, warning, predicting, criticizing — are connected to shaping public opinion. When accepting an editorial as with any other article, it is also important that it meets the readers' expectations. According to Jauss, readers' expectations are primarily a collection of aesthetic, socio-political, and psychological expectations that determine the reader's relationship with journalistic text (Jauss 1977). The content and expression style of comments directly related to editorials are largely influenced by the communicative situation, where both intertextual and interpersonal relationships are important (Cardon 2020). The comment section allows monitoring readers' reactions and the connections between the editorial, other readers' attitudes, values, and ideologies (Kerge 2004).

The sources of the study are the editorials "The Hypocrisy of Advocates for Estonian language based Education" and "Estonian language based Education: Desired and

Feared," published in the online edition of *Päevaleht*, along with all the reader comments that the forum administrator has not removed. The editorials were published on September 12, 2019, and May 12, 2021, respectively, both a few months after the new government took office.

Although the selected sources for the study reflect the pre-change situation, it captures the so-called starting positions of political parties in the Estonian Parliament after the elections on March 3, 2019, under normal circumstances. When forming coalition agreements and preparing for them, as well as voting for and against bills, parties relied on their election programs and promises. Language policy is also predominantly shaped by politicians; to a lesser extent, researchers are involved, but the development plans completely disregard language policy actors at various levels, such as teachers and educational institutions (Siiner 2012).

The aim of the master's thesis was to analyze the opinions of an Estonian-language media outlet and its readership regarding the transition of Russian schools to Estonian language based education based on editorials and their comment sections. To achieve this goal, I sought answers to the following questions:

- How is the reader's expectation horizon shaped through editorials?
- Which topics and choice of words construct the transition of Russian schools to the Estonian language in the comment sections?
- How are the comments presented in both editorials and comment sections interconnected?

I approach editorials and comment sections as a means to study topics. As a method, I employ close reading, while analyzing online comment sections using a case-based qualitative research approach. To categorize the content of comments thematically, I approach the texts in an inductive manner and use thematic analysis.

Firstly, I wanted to determine how the reader's expectation horizon is shaped through editorials. The analysis of editorials revealed that the titles of both initial texts indicate the subject area: Estonian-language school/education. Both articles were politically charged, aiming to align readers with a particular political mindset. Since language has traditionally been associated primarily with nationality and identity, the issue of

language of instruction concerns the whole society. The comments are quite polarized, with commenters contrasting themselves and others, political parties, Estonian- and Russian-oriented individuals, the intelligent and the foolish, patriotism and conspiracy theories.

The thematic analysis of the comment section revealed that the range of topics discussed is wide and closely intertwined: within the same comment, there may be discussions about language learning, historical practices, human rights, integration, politicians' goals, and so on. The main theme is constructed through smaller sub-themes, and these sub-themes contain recurring thoughts based on previous comments, the initial text, or stereotypes expressed elsewhere.

The thematic analysis of editorials revealed that the comments written in response to the editorials are not limited to the main topic. The comments can be divided into five main themes: education, language, integration, politics, and media coverage. The themes are not of equal volume, and their connection to other topics and sub-themes is also unequal. The emerging topics are closely intertwined. All main themes have a niche related to politics, and in addition to that, there are several comments within the political themes that are beyond the scope of education, language, and integration. Language, education, and integration are closely related to politics: integration is a political goal, and language is one of the means to achieve it, which must be ensured by the education system.

Through textual analysis, it became evident that the comment section is characterized by clusters of concepts formed by words and expressions presenting different modalities. The transition to Estonian language based education, as a unifying theme permeating the comments, is supported by three conceptual groups: the transition to Estonian language based education, the target group, and the outcome.

Based on the selected comments, it seemed that the transition of Russian schools to Estonian language based education is generally considered necessary: even if the need for it is not explicitly confirmed, there is silent support expressed by referring to, for example, voting results, party positions, individual politicians' actions, and the quality of education. The government's omissions, delays in the process, and politicians'

unwillingness to achieve significant results are criticized extensively. The transition to Estonian-medium education is referred to directly or more or less euphemistically in the texts, vividly expressing attitudes, hopes, and fears - broadly addressing the topics associated with the transition.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

1. Mina, Ell Vahtramäe, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Vene koolide eestikeelsele õppele ülemineku konstrueerimine juhtkirjades ja kommentaariumides“, mille juhendaja on Riina Reinsalu, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Ell Vahtramäe

24.05.2023